

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií

Postavení dítěte mezi rodiči v soudním sporu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Zdeňka Vaňková

Vypracovala:
Radka Pindryčová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Postavení dítěte mezi rodiči v soudním sporu“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 29. 4. 2011

.....

Radka Pindryčová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Mgr. Zdeňce Vaňkové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Radka Pindryčová

OBSAH

ÚVOD	2
1. MANŽELSTVÍ.....	4
1.1. Vztahy mezi rodiči vedoucí k řízení u opatrovnického soudu.....	4
1.2. Druhy opatrovnických sporů.....	5
1.3. Dopady soudních sporů na dítě	9
2. SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK.....	13
2.1. Role sociálního pracovníka v opatrovnickém sporu	13
2.2. Sociální pracovník jako rovnocenný partner.....	15
2.3. Sociální pracovník jako direktivní partner	16
2.4. Odbornost sociálního pracovníka.....	19
3. SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI INSTITUCEMI.....	21
3.1. Sociální pracovník ve vztahu ke školám	21
3.2. Sociální pracovník ve vztahu k lékařům	23
3.3. Sociální pracovník ve vztahu k psychologům.....	23
4. ELIMINACE NÁSLEDKŮ SOUDNÍCH SPORŮ NA DĚTI	25
4.1. Zařízení pomáhající zmírňování dopadů soudního řízení	25
4.2. Asistenční služba.....	27
4.3. Mediace jako nový způsob řešení	28
5. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI	32
5.1. Případové studie – kazuistiky.....	32
6. Závěr praktické části	48
ZÁVĚR.....	49
Resumé.....	51
Anotace	52
Seznam použité literatury.....	53

ÚVOD

Téma bakalářské práce „Postavení dítěte mezi rodiči v soudním sporu“ jsem si zvolila z důvodu toho, že mi je tato problematika blízká. Zájem o problematiku vyplývá také z mojí pozice v zaměstnání, které vykonávám téměř dvacet let. Pracuji jako sociální pracovnice na úseku sociálně-právní ochrany dětí.

Při výkonu svého zaměstnání se setkávám s klienty, kteří se ocitli v různých tíživých životních situacích.

Domnívám se, že veškeré spory týkající se nezletilých dětí, které můžeme shrnout pod jediný pojem o úpravu rodičovské zodpovědnosti, tyto bývají často nejnepříjemnější fází rozvodového řízení a nejvíce zasahují právě děti.

Dlouhodobý a konfliktní rozvod a vše co s ním souvisí ohrožuje psychické zdraví dítěte v krátkodobé i dlouhodobé perspektivě, dlouhotrvající stres ovlivňuje všechny oblasti zdraví dítěte, včetně zdraví tělesného. Dítě nelze zcela ochránit před rozvodem jeho rodičů a před důsledky, které to pro něj přináší.

Pravidelně se jako ustanovený kolizní opatrovník nezletilých dětí zúčastňuji soudních jednání, a mohu potvrdit, že rozhodování soudů není lehké. Současná právní úprava zajišťuje vyšší míru kontinuity rozhodování dítěti, a to tím, že o dítěti rozhoduje vždy jen jeden soud, soud opatrovnícký – soud péče o nezletilé. Soud rozhoduje zejména z hlediska zájmů nezletilých dětí. Soud by měl rozhodovat podle zákona a dle mého mínění by soudci měli postupovat i podle svého nejlepšího svědomí.

Řízení ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti znamená závažný zásah do života dětí. Proto je důležité, aby přístup všech osob, které rozhodují o budoucnosti dítěte byl kvalifikovaný a zodpovědný.

Žádný z rodičů nemůže zastoupit své dítě v právních úkonech ve věcech, kde by mohlo dojít ke střetu zájmů. Pro řízení opatrovníckých soudů je proto ustanoven kolizní opatrovník, kterým soud zpravidla ustanovuje orgán vykonávající sociálně-právní ochranu dětí.

Ve své práci jsem se zaměřila na práci sociálního pracovníka ve vztahu k soudu, ke školám, k lékařům a k psychologům. S všemi těmito institucemi, ať již školními, zdravotnickými velice často spolupracuji.

Domnívám se a chtěla bych v práci také prokázat důležitost spolupráce účastníků soudního řízení a všech zainteresovaných subjektů. Tím se rozumí postavení soudu, rodičů, sociálního pracovníka orgánu sociálně právní ochrany, pedagogů, lékařů a psychologů v opatrovnických sporech.

V předposlední kapitole bakalářské práce jsem se zaměřila na možnosti eliminace následků soudních sporů na děti. Téměř v každém větším městě fungují manželské a předmanželské poradny, kde je možné najít pomoc psychologů, rodinných terapeutů. Důležité však je rozhodnout se, kdy a jak pomoc odborníka vyhledat a jak ji nejlépe využít. Uvádím také další dvě možnosti, které mohou rodiče využít, aby svým dětem pomohli a usnadnili jim zvládnout jejich složitou situaci.

V praktické části jsem použila tři případové studie, na kterých bych chtěla prokázat důležitost rozhodování, jehož cílem by mělo být blaho dítěte.

1. MANŽELSTVÍ

Zákon o rodině praví, že manželství je právní vztah mezi mužem a ženou, založený způsobem, který stanoví zákon. Právní předpoklady uzavření manželství a způsob jeho uzavírání, upravené zákonem, jsou zárukou, že nedojde k porušení zásady dobrovolnosti vstupu do manželství.

„Muž a žena mají v manželství stejná práva a stejné povinnosti. Jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svoji důstojnost, pomáhat si, společně pečovat o děti a vytvářet zdravé rodinné prostředí“

„Děti zcela přirozeně chtějí, aby jejich rodiče spolu šťastně žili a aby byli „normální“rodina připomínající mámu, tátu, a děti“. (Smith H., 2004, str.19)

1.1. Vztahy mezi rodiči vedoucí k řízení u opatrovnického soudu

Všichni rozvedení rodiče chtěli mít šťastné manželství a mnozí se jen neochotně vzdávají naděje, že rozpad svazku je trvalý. Průměrné trvání manželství nedosahuje ani deseti let a vztahy nesezdaných partnerů trvají ještě kratší dobu. V důsledku toho existuje vysoký podíl dětí, které prožívají rozchod rodičů. Poměrně často se stává, že před definitivním rozchodem jeden partner odejde a vrátí se, někdy i několikrát, a partneři vyhledávají pomoc manželských poraden. Z toho jasně vyplývá, že rozhodnutí o rozchodu se nepřijímá lehce, zvláště jsou-li ve hře děti.

Rozvod manželství a rozpad rodiny představují jedno z nejsvízelnějších období, a to nejen pro přímé účastníky rozvodu, tj. pro rodiče a děti, ale často pro celou širší rodinu. Má aspekty sociální, etické, právní, emoční a pochopitelně velmi důležité aspekty psychologické. Rozvod není v našich zemích ojedinělým jevem, ba právě naopak, počet rozvádějících se rodin se drží na vysoké úrovni. Jde o období naplněné stresem a frustrací důležitých lidských potřeb. Je to období, jehož důsledky mohou ovlivňovat účastníky rozvodu po celý další život.

Mnoho autorů řadí rozvod mezi projevy tzv. sociální patologie. Rozvodem má skončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivu tomu, který se rozvést chce. Tyto základní předpoklady, pro které je rozvod obecně akceptován, se však ne vždy naplňují a očekávané pozitivní změny se neobjeví, naopak dochází k další frustraci, stresu a konfliktům i v době po rozvodu.

Z teoretického hlediska je správné hovořit o třech stádiích. (Matějček, Z., Dytrych, Z., 2002, str. 39)

- **manželský nesoulad** - vzniká z více či méně podstatných rozporů, ve kterých se prokazuje snížená schopnost partnerů najít vhodné kompromisy a rozpora řešit. Tento nesoulad bývá běžný a nebývá nikým „diagnostikován“, přechází v menší části případů v manželský rozvrat

- **manželský rozvrat** - jde již o podstatnější postižení některé ze základních funkcí (emoční, ekonomické, výchovné); rodinný rozvrat může být akutní nebo dlouhodobý; v některé ze svých fází pak může přejít v rozvod.

- **rozvod** - je formálně právním ukončením manželského vztahu dvou jedinců, na rozdíl od rozvratu je deklarován, a to tím, že je podán návrh na rozvod, že proběhne rozvodové řízení a do celého děje, který byl předtím pouze součástí rodinného života, vstupují úřední instituce, jako např. soudy, právníci, oddělení péče o dítě aj.

Všechna tři stádia jsou určitým způsobem stresující pro oba rodiče, tak i pro dítě. Dochází tady k citovému i jinému strádání. Poslední dvě stádia dítě vnímá již výrazněji a zdravý vývoj dítěte je ohrožen.

„Je nutné si uvědomit, že vedle rodin s rozvedenými manželi existuje značný počet nepřilíš dobře zjištělných rodin, které žijí v trvalém rodinném rozvratu s výrazným narušením rodinných funkcí, ale o rozvod z nejrůznějších důvodů nepožádají. Někdy hovoříme o rozvodu nedeklarovaném“. (Matějček, Z., Dytrych, Z., 2002, str. 40).

„V procesu rodinného nesouladu, rozvratu a rozvodu se jen výjimečně může stát, že by alespoň z manželů citově či jinak nestrádal.“ (Matějček, Z., Dytrych, 1994, str. 134).

Zcela jisté však je, že rozkolem manželství je vážně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte. Výzkumy ukázaly, že neexistuje věk dítěte, ve kterém by dítě rozvodem netrpělo. Dítě v určitých obdobích vývoje prožívá situaci v rodině odlišně.

1.2. Druhy opatrovnických sporů

Současná právní úprava, zakotvená novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb., zajišťuje vyšší míru kontinuity rozhodování o dítěti, tím, že o dítěti bude vždy rozhodovat jeden soud, soud péče o nezletilé, soud, který projednává opatrovnické spory.

To znamená, že manželství rodičů nezletilých dětí nelze rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. Řízení o úpravě poměrů se nazývá výkon rodičovské zodpovědnosti.

Institut rodičovské zodpovědnosti, ke kterému se naše rodinné právo vrátilo výše uvedenou novelou, je souhrnem práv a povinností rodičů, které mají rodiče při péči o nezletilé dítě, jež zahrnuje zejména péči o jeho zdraví, o jeho tělesný, citový, rozumový a

mravní vývoj a dále těch, které mají rodiče při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění.

Tato rodičovská zodpovědnost náleží zásadně oběma rodičům, pokud nedojde k tomu, že je rodiči soudem výkon rodičovské zodpovědnosti pozastaven, nebo omezen, či je jí dokonce zbaven.

V případě, že rodiče nezletilého dítěte nežijí ve společné domácnosti, rozhodne soud ve věci výkonu rodičovských práv a povinností dle zákona o rodině č. 94/1963 Sb., § 50 i bez návrhu o tom, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výživu.

Dítě může soud svěřit do výchovy jednoho z rodičů, v případě, že jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu dítěte zájem, lze dítě svěřit i do střídavé péče nebo do péče společné. Střídavá a společná péče je alternativou porozvodového uspořádání péče o dítě. V České republice jsou tyto možnosti uspořádání péče o dítě relativně novou záležitostí. Zákon chtěl zajistit rovné postavení muže a ženy ve výchově o dítě. Pro některé otce, kteří se chtějí ve větší míře podílet na další výchově svého nebo svých dětí, byla změna v zákoně možností, jak se aktivněji podílet na životě dítěte.

Střídavá péče je druh výchovy vyžadující schopnost a ochotu společně se domlouvat ve věcech týkajících se dítěte. Dítě se střídá v časovém období dle dohody nebo rozhodnutím soudu po týdnu, dvou týdnech, ale i po jednom měsíci. Po dobu tohoto období o dítě pečuje matka, po další období zase otec. Dítě by nemělo měnit školu, mělo by si zachovat stejný okruh kamarádů a mělo by mít u obou rodičů stejné podmínky pro svůj zdravý rozvoj.

Střídavá péče představuje vysokou míru spolupráce mezi rodiči a dle zákona je možná jen v případě, že rodiče jsou schopni společně komunikovat bez větších konfliktů. Rodiče musí zapomenout na veškeré konflikty a musí spolu vycházet co nejlépe. Ústavní soud však v loňském roce rozhodl, že střídavou péči lze nařídit i v případě, že rodiče nejsou schopni se na této možnosti uspořádání dohodnout.

To, co zákon o rodině říká v § 26, ods. 2 je dle mého mínění nepřekonatelné a měli by se jeho obsahem řídit všichni rodiče, kteří se rozvádějí a domlouvají se na další výchově dítěte, a to, že: „Každý z rodičů si musí být vědom výchovných kvalit toho druhého rodiče a jeho nepostradatelnosti pro další výchovu dítěte. Svěření dítěte do střídavé výchovy obou rodičů má své přednosti, ale také svá rizika a mělo by být chápáno pouze jako jeden ze

způsobů hledání a ověřování optimální cesty, jak zajistit současné právo dítěte žít s oběma svými rodiči a být jimi vychováváno, a současně právo rodičů na plný a hodnotný výkon jejich rodičovské zodpovědnosti“.

Rodiče mají možnost i další variantu výkonu rodičovských práv. Jedná se o společnou péči rodičů o dítě. Dle mého názoru je tento druh úpravy nejméně často používaný. Za dobu své dvacetileté praxe sociálního pracovníka jsem měla pouze jeden takový případ, kdy bylo nezletilé dítě svěřeno do společné péče rodičů. Bylo to v případě, že rodiče v době před i po rozvodu žili ve společném bydlišti a zajišťovali po materiální stránce všechny potřeby dítěte. Rodiče zabezpečovali školní i mimoškolní aktivity, vzdělání, a byli schopni se na věcech týkajících se dítěte dohodnout. Tato úprava je možná i v případě, že rodiče nežijí v jedné domácnosti, ale hradí potřeby dítěte společně, jsou schopni dítě společně vychovat, podílet se rovnoměrně na výdajích a nákladech týkajících se dítěte. Pokud mají rodiče i po rozvodu dobré vztahy, může být tato alternativa pro dítě užitečná a může fungovat.

Předpokladem společné péče je hlavně to, že se rodiče podílí na výchově přibližně stejnou měrou. Společná péče vyžaduje oproti střídavé péči vyšší míru trpělivosti, tolerance a mnohem lepší vztah mezi bývalými partnery, neboť u střídavé péče bývalého partnera nemusíte týden, dva týdny nebo měsíc vidět, ale u společné péče ho vidáte každý den a každý den se s ním musíte dělit o různá rozhodnutí týkající se dítěte.

Složitá situace nastává, pokud se rodiče nemohou na úpravě dohodnout a oba žádají do svojí výchovy. Stanovisko dítě bere soud vždy v úvahu, ale nemusí být vždy rozhodující. To v případech, kdy vyjde najevo, že některý z rodičů není důsledný ve svojí výchově, kdy si např. kupuje dítě drahými dárky jenom proto, že si to může „dovolit“. Ve většině těchto případů soud ustanovuje znalce z oboru psychologie, někdy také psychiatrie, jehož úkolem je zjistit výchovnou způsobilost obou rodičů, vztah nezletilého k rodičům a vztah rodičů k dítěti. Výsledkem je vypracování znaleckého posudku, na základě kterého soudce ve věci rozhoduje.

Opatrovnický soud nerozhoduje jen o tom, komu bude dítě svěřeno pro dobu před a pro dobu po rozvodu, ale rozhoduje také o vyživovací povinnosti a výši výživného.

Domnívám se, že tato část soudního rozhodnutí je nejnáročnější pro dokazování účastníků. Pouze menšina rodičů, kterým nebylo dítě svěřeno do péče, je ochotno přispívat na jeho výživu částkou, která odpovídá jeho výdělkovým schopnostem a finančním možnostem.

I když zákon o rodině uvádí, že dítě má právo na stejnou úroveň jako jeho rodiče, praxe bývá jiná.

Stává se také, že rodič, který usiluje o svěření dítěte do svojí výhradní výchovy, argumentuje tím, že dokáže dítě lépe finančně zabezpečit. Je dobře, že soudy tuto stránku výchovy neberou za nejdůležitější pro dítě. Finance jsou sice neopomenutelnou součástí potřeb všech lidí, rodin a dětí, ale důležitější pro dítě je klidné prostředí a výchova rodiče, kterého dítě preferuje, výchova, která je pro dítě kvalitnější, a kterou si samo dítě vybralo.

Domnívám se, že rozvod má větší ekonomické dopady na ženy než na muže. Na ženách často zůstane většina činností spojená s péčí o děti, takže mají méně času na výdělečnou činnost. V současné době se většina soudců rozhodujících o výživném touto otázkou podrobně zabývá a výše výživného, která jsou rodičům, do jejichž výchovy nebylo dítě svěřeno, odpovídají jejich finančním schopnostem a možnostem.

„Rodiče se o styku s dítětem mohou dohodnout a tato dohoda nepotřebuje schválení soudu“ (§ 27, ods. 1, zákon o rodině č. 94/1963 Sb.).

Pro děti je nejlepší, když jsou rodiče schopni uzavřít dohodu o styku, dle mojí praxe je to ve většině případů. V dnešní době, kdy bývají oba rodiče hodně pracovně vytížení, je pro oba i pro jejich dítě výhodnější, když se operativně domlouvají, než kdyby byli nuceni striktně dodržovat rozsudek, který by nebyl v jejich moci dodržet. Pro dítě je to potom stres, když čeká již připravené na rodiče, který přijít nemůže.

Soud při rozhodování sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, a aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebylo dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti. Jestliže je to v zájmu dítěte, soud upraví také styk s prarodiči a sourozenci.

Úprava styku rodiče s dítětem soud upravuje pouze v případě, že je dítě svěřeno do výchovy jednoho z rodičů, a pokud se rodiče na frekvenci styku nedokáží dohodnout.

Jestliže soud dojde k závěru, že je styk rodiče s dítětem v zájmu dítěte, je povinen zvážit velice pečlivě, jaká úprava styku odpovídá v konkrétním případě nejlépe skutečným u dítěte, s ohledem k věku a poměrům u dítěte a také u rodiče, který o úpravu styku žádá. Ve zvláště složitých případech se soudce opírá o vypracovaný znalecký posudek z oboru

psychologie, který frekvenci styku doporučí na základě seznámení se se spisovou dokumentací a vyšetřením účastníků řízení.

Pokud se prokáže, že úprava styku není v zájmu dítěte, soud styk dítěte s rodičem neupraví. Soud může také styk rodiče s dítětem omezit, v některých případech jej může i zakázat. Tyto možnosti se používají jako krajní opatření a soud je nařizuje zpravidla po výsledku znalce.

Pokud rodič bezdůvodně a opakovaně brání druhému rodiči v oprávněném styku s dítětem, posuzuje tuto situaci zákon jako změnu poměrů vyžadující nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

1.3. Dopady soudních sporů na dítě

Rozvod nemusí děti nutně negativně zasáhnout. Když se ale dostanou nebo jsou vtaženy do vzájemných bojů a nepřátelství obou rodičů, pak se to stane.

Jestliže se narovnájí vztahy mezi rodiči, zklidní se prostředí pro dítě, potom toto vše napomáhá pozitivnímu působení na psychický stav všech.

V mnoha případech je pro dítě menší zlo, když se rodiče od sebe odstěhují, vymizí hádky a nedorozumění. Ideální pro dobrý vývoj dítěte by bylo, kdyby dítě zůstalo i po rozvodu pod výchovným působením obou rodičů.

Rodiče často překvapivě soudí, že rozvod se jejich dětí nijak nedotkl, že jej nevnímaly. Psychologové však tvrdí, že až na výjimky se rozvod dítěte dotýká vždy. Záleží na věku dítěte, ale napětí v rodině, odchod jednoho z rodičů si musí všimnout dítě každého věku. Rodiče by si měli uvědomit, že i když se jejich dítě nehroučí, nepláče, neznamená to ještě, že by rozvodem netrpělo. Rodiče jsou často zahleděni do svých problémů, že na dítě nemají čas a k jeho prožívání a pocitům jsou méně vnímaví. Nevšimnou si proto, že se k dítěti chovají jinak než je obvyklé. Dítě na tuto skutečnost reaguje nejistotou, napětím a úzkostí. Některé děti se tak stávají velice hodnými, jiné se naopak stávají agresivními, zlobivými. Rodiče nebývají ochotni přistoupit na fakt, že příčinou toho je skutečnost, že rozvodem dítě ztratilo blízkost jednoho z rodičů, ke kterému mělo hluboký vztah.

Rodiče si často neuvědomují, že je jejich dítě vystavováno zvláštnímu druhu

psychické zátěže. Rozvodová praxe ukazuje, že atmosféra v rodinách je plná napětí a stresu, která se projevuje z důvodu opakovaných soudních řízení o určení styku, sporech o výživné nebo majetek. Dítě se musí opakovaně podřídit vyšetření znalců, je těžce frustrováno, když se musí vyjadřovat, který z rodičů je mu bližší, s kým by chtělo žít. Stává se velice často, že si rodiče z dítěte udělají rozhodčího, neboť svoje spory řeší prostřednictvím dítěte. Rodiče jeden na druhého žaluje a oba se snaží dítě získat na svoji stranu.

Pocity dětí jsou důležité a měly by být brány mnohem více v úvahu, než bývá zvykem. Děti by se měly aktivně podílet na hledání závěrů a řešení problémů, které se jich přímo týkají. Děti prožívají citovou bolest, zejména pokud se týká jejich nejbližších lidí, jeho rodičů.

„Dospělí někdy jen s obtížemi chápou sílu dětských pocitů, protože děti je dávají najevo jinak než dospělí a mnohé děti je nedávají najevo vůbec“. (Smith, H., 2004, str.11)

Často slýcháme názor, že se děti z rozvodu brzy dostanou, protože tomu nerozumí, nebo že utrpení dítěte je jen přechodné.

Oba zmíněné názory se skládají z několika dílčích stanovisek a předpokladů. Jedním z nich je předpoklad, že každé dítě má několik základních potřeb.

Dle Heather Smitha mezi ně patří: (str. 11)

- nepodmíněná láska vyjadřovaná způsobem přiměřeným věku dítěte
- úcta k osobnosti dítěte a k tomu, co dělá – jinými slovy řečeno, dítě potřebuje, abychom si ho vážili a radovali se z něj
- čas sdílený s dospělými ve společných činnostech, hrách a podnětech
- stabilita nutná k tomu, aby dítě dokázalo předvídat události a pravděpodobně důsledky svých činů
- odpovědní rodiče, kteří vymezí dítěti vlídné hranice v rámci svobody
- povzbuzení a pomoc při dozrávání

Děti strádají mnoha různými typy emočního týraní ze strany svých rodičů. Dětem ubližuje, když musí přihlížet tomu, jak spolu rodiče bojují. Ještě horší situace však nastane, když děti např. musí poslouchat výhrušné nebo hanlivé poznámky o jednom rodiči, nebo když jeden z rodičů zahájí systematickou kampaň, aby dítě proti tomu druhému popudil. V některých případech jsou děti vystavovány tvrdé kritice druhého rodiče, mohou být

dokonce vedeny k tomu, aby se jí aktivně účastnily. Může docházet k tomu, že jsou děti vystaveny úmyslnému úsilí je od druhého rodiče oddělit a vzájemně odcizit. Těmto dětem jsou vymývány mozky, protože mají úplně zapomenout na období, kdy jim bylo s druhým rodičem dobře, kdy si s ním společně hrály a radovaly se. Jediným cílem je t, aby se děti přestaly chtít stýkat s rodičem.

Těmto dětem zůstane v mysli jen výčet útoků a stížností, kterými chtějí ospravedlnit dramatickou změnu ve svém chování k rodiči, který je v minulosti miloval.

Existuje několik stupňů zavržení. V nejhorších případech je natolik hluboké, že je vztah dítěte a rodiče zcela zprerhán. Tehdy se stane, že se tito rodiče ocitnou v situacích, kdy po letech lásky, emocionální a finanční podpory je jejich děti neberou na vědomí, jako kdyby neexistovali.

Ve většině rodin jde o odcizení částečné. Vyhrčené vztahy a pomluvy vztah mezi rodičem a dítětem nezničí, pouze ovlivní kvalitu vztahu. Dětem vytvoří napětí ve vztahu k oběma rodičům a pro dítě, které je uzavřené a citlivé, to může znamenat, že se rodičům přestane svěřovat nebo ztratí respekt k rodičovské autoritě.

Pokud děti začnou jevit známky toho, že podléhají ovlivňování jednoho z rodičů, reakce zavrženého rodiče mohou mít zásadní úlohu v tom, jak všechno dopadne. Rodiče, kteří se budou snažit řídit radami psychologů, rodinných terapeutů, mohou svým dětem odolávat ovlivňování. Musí však prokázat značnou dávku sebekontroly a empatie k chování dětí, které bývá agresivní a nesnesitelné. Nejdůležitější však je, aby tito rodiče zůstali s dětmi v kontaktu. Jakmile totiž dítě zůstane dlouhodobě pouze s osobou, která ho programuje, situace se zkomplikuje a nemusí být již cesty zpátky.

„Navíc v této spojitosti platí další psychologická poučka, že totiž vstoupí-li jednou do výchovy lži a polopravdy, mají tendenci v ní setrvat a množit se“. (Matějček, Z., Dytrych, Z., 2002, str. 51)

Zvláště zatěžující situací je zcela jistě pro dítě, které je svěřeno do výchovy jednoho z rodičů. Kdy matka, mající v péči syna, se svěřuje dítěti, že je nešťastná z života, žádá po něm pochopení a podporu a nedomyšlí, jak může ovlivnit jeho další život. Jde o tzv. nezdravé upnutí se k dítěti, dochází k němu i opačně, kdy je dcera svěřena otci a tento používá podobné chování k získání útěchy a pochopení.

Všechny stresové situace mohou vést nejen k poruchám osobnosti dítěte, ale také ke vzniku různých psychopatologických změn v chování dětí, u chlapců poté k antisociálnímu chování.

Dalším dopadem na dítě v důsledku soudních sporů spojených s rozvodem může být špatná školní výkonnost dítěte. Projevuje se zhoršením prospěchu, i když dítě prospívalo dobře. V důsledku déletrvajícího stresu se u dítěte objevuje stále více napětí a úzkosti vedoucí ke zhoršení koncentrace. Je smutné, když rodiče poté dítě za zhoršení trestají, místo toho, aby situaci společně řešili. Jestliže dítě ztratí zájem o školu, je blízko k tomu, aby dostávalo poznámky, špatné známky, jeho chování se může stát agresivním, výsledkem je dlouhodobá frustrace. Proto je pro dítě důležité, aby rodiče ve spolupráci s učitelem tuto situaci podchytili a neodkladně řešili. Jen tak dojde k zachování psychické i fyzické stability dítěte.

Rodiče mívají v období probíhajících soudních sporů a po rozvodu velký sklon zaměřovat citové potřeby dítěte za potřeby materiální. Zahrnují děti drahými hračkami, oblečením, a ostatními věcmi, ačkoliv to pro dítě není podstatné. Dítě potřebuje v tomto pro něho tak těžkém období pocit jistoty, bezpečí a lásky. Dítě velice dobře odhalí, že se jedná o podbízení a slabost. Nepřijde na to v nízkém věku, ale v období puberty již ano.

Rozmazlování může mít také podobu snížených požadavků na zodpovědné chování a může se vymstít. Když děti vidí, že si je rodič kupuje, zvýší okamžitě cenu a pohrozí, že odejdou k druhému rodiči. V takovém případě se z oběti manipulace může stát manipulátor.

Tyto případy nemívají dobrého konce. Pokud rodiče nezačnou spolupracovat a jednotně na dítě výchovně působit, stane se z dítěte sobec, který nebude nikdy samostatný a dospělý.

Důležitým momentem také je, aby rodiče zachovali dítěti příznivý obraz obou rodičů. Aby dítě vedli aktivně a záměrně k tomu, aby k oběma rodičům mělo dítě i nadále dobré mínění. Neboť nestačí jen o tom druhém jen mlčet, ale přidat na jeho stranu i něco dobrého.

Ve své praxi jsem zažila spoustu rodičů, kteří společně nekomunikovali, nezdravili se ani v přítomnosti dítěte. Domnívám se, že tento jejich postoj dítě velmi nepříjemně ovlivňuje a dotýká se ho, navozuje v něm nestabilitu. Dítě se dle mého názoru nemůže svobodně před rodiči vyjadřovat, nemůže projevovat radost, stále musí být na pozoru, aby se před rodičem neadekvátně choval, jinak, než ten by vyžadoval. Říkám tomu „dobrovolné mrzačení dětí, jeho duše, jeho osobnosti“.

2. SOCIÁLNÍ PRACOVNÍK

Role sociálního pracovníka, jeho povinnosti a práva jsou přesně popsány v zákoně o rodině a v zákoně o sociálně právní ochraně dětí.

Sociálně právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany, jimiž jsou různé stupně úřadů, od ministerstva až po obecní úřady s rozšířenou působností, komise pro sociálně-právní ochranu dětí, a další právnické a fyzické osoby, jsou-li výkonem sociálně-právní ochrany pověřeny.

2.1. Role sociálního pracovníka v opatrovnickém sporu

Úkolem a povinností úřadu a ostatních subjektů je vyhledávat děti, jejichž rodiče zemřeli, a děti, kterých rodiče sice žijí, ale z různých důvodů si povinnosti plynoucí z výkonu rodičovské zodpovědnosti neplní, vyhledávají děti ohrožených násilím, nebo na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, lidskou důstojnost, jejich zdárný vývoj.

Úřad vede evidenci těchto dětí podle jejich trvalého bydliště. Soud v případě opatrovnického řízení určuje, který úřad bude ustanoven opatrovníkem pro probíhající soudní řízení. Soud určí, který konkrétní úřad to bude, a úřad pověří konkrétního pracovníka sociálně právní ochrany dětí dle obvyklého rozdělení. Některé úřady mají děti rozdělené místně např. podle ulic, některé podle příjmení, např. podle písmene abecedy na začátku příjmení dítěte, nebo jsou vedeny podle jiného klíče.

Když soud ustanoví konkrétní úřad kolizním opatrovníkem dítěte, znamená to, že ve věci dítěte probíhá řízení před opatrovnickým soudem na návrh některého z rodičů nebo i bez návrhu. Dítětem se rozumí nezletilá osoba, která má trvalé bydliště na území pověřeného úřadu.

Druhy opatrovnických sporů byly již blíže specifikovány v 1.2. Soud ve většině případů požádá úřad o vypracování zprávy o poměrech dítěte, jeho rodičů, o provedení pohovu s nezletilým dítětem nebo požádá také o další zjištění skutečností. Pracovník odboru sociálně právní ochrany dětí založí spisovou dokumentaci dítěte, pokud ještě není založena,

pozve si oba rodiče, aby se mohli k návrhu vyjádřit, a pokud je mu uloženo provedení pohovoru s dítětem, požádá rodiče, aby dítě dovedli k úřednímu jednání. Sociální pracovník musí z jednání rodičů vypracovat protokol, který dá rodičům podepsat.

Česká republika ratifikovala na počátku 90. let Úmluvu o právech dítěte. Podle této úmluvy má dítě právo, pokud je schopno formulovat svoje vlastní názory svobodně se vyjadřovat ke všem záležitostem, které se ho dotýkají. Jeho názorům by měla být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

Pohovor sociálního pracovníka s dítětem probíhá v nepřítomnosti rodičů. Je velmi důležité získat důvěru dítěte a získat postupně informace o rodině. Na základě toho můžeme podat soudu ucelené informace o tom, jak rodina žije, kdo se o dítě převážně stará, zda to jsou oba rodiče, nebo jen jeden z nich, jaké vztahy jsou v rámci rodiny a jaké stanovisko ve věci soudního sporu zaujme orgán sociálně právní ochrany.

Zpráva podávaná soudu by měla obsahovat informace o finančních, bytových, zdravotních poměrech jednotlivých členů rodiny, stanoviska účastníků řízení, zda návrh na návrhu podaném k soudu trvá, nebo zda nežádá o projednání věci u soudu, a zda druhý z rodičů, který se o návrhu dozvěděl, se k návrhu připojí, nebo s ním z nějakého důvodu nesouhlasí.

Podklady k vypracování zprávy tvoří jednak výpovědi účastníků řízení, ke zdravotnímu stavu nezletilého dítěte si vyjadřuje dětský lékař, ke školním výsledkům se vyjadřuje škola, kterou dítě navštěvuje. Obě instituce se dále ještě vyjadřují na žádost orgánu k výchovným možnostem rodičů a informují ho o skutečnostech, které jsou jim známé.

O bytových poměrech se orgán sociálně právní ochrany dětí informuje u správce bytu, nebo majitele domu, ale to jen v případě, že účastníci spraví opatrovníka o bytových problémech rodiny, např. o dluhu na nájemném nebo dluhu za odběr energií.

Je důležité, aby soud zprávu orgánu sociálně právní ochrany dětí dostal ještě před nařízením jednání, aby se mohl se skutečnostmi uvedenými ve zprávě seznámit, nebo aby byla soudu poskytnuta nejpozději k jednání.

Musíme vzít v úvahu, že soudce vidí účastníky poprvé a není v jeho silách, aby během soudního jednání, které obvykle trvá jednu hodinu, se s nimi blíže seznámil. Proto je důležité,

aby soudce ještě dříve než účastníci buď sami nebo v zastoupení právních zástupců vejdou do jednací síně, měl k dispozici o rodině alespoň základní údaje.

Jestliže soud po prvním jednání ve věci nerozhodne a věc odročí, může soud požádat opatrovníka v rámci doplnění dokazování o zjištění dalších skutečností důležitých pro rozhodnutí soudu. Opatrovník je povinen vypracovat dodatek výchovné zprávy ve lhůtě uložené soudem.

Po vyhlášení rozsudku a jeho vypracování se rozsudek s vyznačením právní moci stává součástí opatrovnického spisu. Spisová dokumentace nezletilých dětí je vedena orgánem sociálně-právní ochrany do zletilosti dětí. Jestliže se u dětí vyskytne trestná činnost a jejich situace je řešena kurátorem, je spis veden až do věku dvaceti let.

V mnoha případech je s opatrovnickým spisem dětí pracováno opakovaně. Do zletilosti dítěte může proběhnout několik opatrovnických sporů. Ale nejen v případě soudních jednání pracuje sociální pracovník se spisem nezletilého dítěte. Musí reagovat na všechna oznámení, sdělení ve věci nezletilého dítěte a na vyžádání poskytovat potřebné informace o nezletilém dítěti státním institucím uvedených v § 51 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí.

2.2. Sociální pracovník jako rovnocenný partner

Nejdůležitějším článkem systému sociálně právní ochrany dětí v rámci jeho orgánů jsou jednotlivá oddělení vedená při obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Sociální pracovníci vyvíjejí preventivní a poradenskou činnost, která je těžištěm jejich práce. Informace o dětech získávají pracovníci také v souvislosti se soudním řízením o výkonu rodičovské zodpovědnosti. Úkolem sociálního pracovníka je činit veškeré kroky v nejlepším zájmu dítěte.

Je samozřejmě snadnější a výhodnější pro všechny účastníky řízení, hlavně pak pro nezletilé dítě, když se rodiče dokážou na otázkách výchovy a výživy dohodnout a soud může schválit ve věci dohodu rodičů a poté může dojít i ke smluvnímu rozvodu.

Někdy může k dohodě napomoci právě sociální pracovník poté, co zjistí poměry na

straně rodičů. Pokud sociální pracovník zjistí, že vztahy mezi rodiči nejsou výrazně narušeny, že rodiče společně komunikují, jsou schopni se domlouvat na věcech týkajících se dítěte, potom je správný čas navrhnout jim mimosoudní dohodu ještě před tím, než se dostaví k soudnímu jednání.

Tato jednání bývají složitá a zdlouhavá. Často se totiž stává, že dominantnější z rodičů by chtěl toho slabšího během vyjednávání znevýhodnit. Sociální pracovník by neměl souhlasit s dohodou, která není v zájmu nezletilého dítěte, kde např. výše výživného neodpovídá výdělkovým schopnostem a možnostem rodiče, nebo styk rodiče s dítětem je tak četný, že druhý rodič by s dítětem nemohl trávit žádný z víkendů. Domnívám se také, že dohoda uzavřená na ústupcích a vydírání nemůže fungovat a nemá dlouhého trvání při dodržování.

Nemohu se vyjadřovat za všechny sociální pracovníky, ale vím, že na pracovišti, kde jsem zaměstnaná, se o dohodu snaží všichni pracovníci, jen když je to trochu možné, snaží se ale i v případech, kde je nereálné, že se rodiče dohodnou. V tom je naše práce, snažit se za každých okolností.

2.3. Sociální pracovník jako direktivní partner

Pokud sociální pracovník v rámci soudního řízení nebo jiným způsobem zjistí, že je dítě výchovou rodičů ohroženo, že rodiče neplní svoje povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo zneužívají svá práva, musí učinit kroky, aby tomuto jejich jednání zabránil.

Opatření na ochranu dětí jsou uvedena v § 14 ods. 1 písm. b,c,d, zákona o sociálně právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů. Mezi opatření, která mohou sociální pracovníci proti rodičům využít, je podání návrhu k soudu

- na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu
- na nařízení ústavní výchovy
- na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy

a podání podnětů k opatřením týkajícím se výchovy dětí podle zvláštního právního předpisu, kterým je v tomto případě zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, § 76a a § 102.

O omezení rodičovské zodpovědnosti rozhoduje soud podle § 44 ods. 2 zákona o rodině, a to v případech, kdy se rodiče nedostatečným způsobem věnují výchově dítěte, nebo hrozí, že by rodiče řádně nehospodařili s majetkem dítěte. V rozhodnutí soudu je poté určeno, že rodiče jsou v právech omezeni, např., že v případě důležitých úkonů jsou rodiče dítěte omezeni při zastupování dítěte a potřebují tak souhlas soudu, nebo že pro správu majetku dítěte soud ustanoví opatrovníka.

Omezení rodičovské zodpovědnosti se nedotýká vyživovací povinnosti rodičů vůči dítěti.

Zbavení rodičovské zodpovědnosti vysloví soud, jestliže rodiče zanedbávají svoje povinnosti zvláště závažným způsobem a ponechání dítěte v jejich péči by bylo citelně poškozeno. V tomto případě nestačí ojedinělé vybočení nebo opomenutí rodičovské péče. Zákon nově zakotvuje povinnost soudu, aby v případě, že se rodič dopustil úmyslného trestného činu proti svému dítěti, nebo ho mladšího patnácti let k trestnému činu použil, aby na základě těchto skutečností sám zahájil řízení o zbavení nebo omezení rodičovské zodpovědnosti. V případě zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká vyživovací povinnost rodičů.

Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena a předchozí výchovná opatření nebyla dostatečná v nápravě, může soud nařídit ústavní výchovu i dítěte nebo ho umístit do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Před konečným rozhodnutím je však soud povinen zkoumat, zda není možné dítě umístit do péče jiné fyzické osoby, náhradní rodinné péče, nebo v neposlední řadě do zařízení pro děti s péčí rodinnou.

Každých půl roku soud prostřednictvím zprávy orgánu sociálně právní ochrany dětí, která obsahuje mimo jiného i vyjádření dítěte, které je s ohledem k věku a rozumovou vyspělost se může k nařízené ústavní výchově vyjadřovat, a také na základě stanoviska rodičů, přezkoumává, zda trvají důvody pro nařízení výchovného opatření.

Návrh na zrušení všech opatření na ochranu dětí mohou podávat jak sociální pracovníci, tak také rodiče dítěte. Soud sám může zahájit řízení o zrušení výchovného

opatření na základě podané zprávy opatrovníka v případě, že rodiče napravili svoje chování nebo si vytvořili podmínky pro řádnou výchovu dítěte.

Ustanovení § 16 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí a § 76a OSŘ ukládá místně příslušnému okresnímu úřadu potažmo jeho sociálním pracovníkům povinnost podat neprodleně návrh k soudu, jestliže se

- dítě ocitlo bez jakékoliv péče
- je-li ohrožen jeho život
- nebo je-li ohrožen jeho příznivý vývoj

Soud rozhoduje pouze na návrh, a to bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od jeho podání. Návrh se podává v případech, kdy se rodičům např. stala nepředvídatelná událost, a je možné dítě umístit k příbuzným nebo osobám blízkým se souhlasem rodičů. Jiná situace nastane, pakliže rodiče zanechali dítě bez jakékoliv péče, např. u sousedů se slibem, že se vrátí, nebo když je dítě nuceno žít v prostředí, které ho narušuje a ohrožuje. V těchto případech nezbyvá, aby sociální pracovník podal návrh na vydání předběžného opatření.

K tomu je nezbytné dodat, že i zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, zejména jeho novela, zákon č. 134/2006 Sb., rozšiřuje možnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí při zajišťování a realizace odborné pomoci dětem. Sociální pracovník může dle § 12 uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení v případech, pokud rodiče nezajisti dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nutně potřebuje, a sociální pracovník jim takovou pomoc předtím doporučil, a nebo pokud rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci. Jedná se zejména o spory o úpravu výchovy dítěte nebo úpravu styku rodičů s dítětem.

Povinnost se uloží správním rozhodnutím a pokud rodiče svoji povinnost nesplní, mohou se dopustit přestupku ve smyslu § 28 ods. 1 písm. f) zákona č. 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, a může jim být uložena sankce v podobě napomenutí nebo pokuty až do výše Kč 20 000,-.

2.4. Odbornost sociálního pracovníka

Odbornost sociálního pracovníka je dána zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon určuje činnosti pracovníků v sociálních službách a také podmínky jejich odborné způsobilosti.

Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka je způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost.

Odbornou způsobilostí k výkonu sociálního pracovníka je vyšší odborné vzdělání v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost a vysokoškolské vzdělání zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku.

Pokud někdo pracuje jako sociální pracovník a nemá požadovanou kvalifikaci, s účinností tohoto zákona, což je od 1. 1. 2007, si ji musí doplnit: do pěti let, není-li absolvent střední školy v oboru sociálně právním a do deseti let, je-li absolvent střední školy v oboru sociálně právním. Toto však neplatí pro zaměstnance starší padesáti let, respektive pět a padesáti let, u nichž se požadavek na kvalifikaci považuje za splněný.

Odbornost sociálního pracovníka považují za velice důležitou. Činnost pracovníků je velice náročná a zodpovědná, a má významný dopad na životy lidí a kvalitu celé společnosti. Proto je nezbytná potřeba celoživotního vzdělávání sociálních pracovníků.

Stejně jako odbornost sociálního pracovníka je dle mého mínění důležité i dodržování Etického kodexu sociálním pracovníkem. Kodex sociálního pracovníka přijala Společnost sociálních pracovníků ČR s platností od 1. 1. 1995.

Kodex uvádí, že sociální práce je založena na hodnotách demokracie a lidských práv a sociální pracovníci proto dbají na dodržování lidských práv u skupin i jednotlivců, tak jsou vyjádřeny v Chartě lidských práv a v Úmluvě o právech dítěte. Uvádí se zde také, že sociální pracovník musí dávat přednost své profesionální odpovědnosti před svými soukromými zájmy, a že služby, které poskytuje, musí být na nejvyšší odborné úrovni.

Tento Kodex vytvořil pravidla etického chování sociálního pracovníka ve vztahu ke klientovi, ke svému zaměstnavateli, k jeho kolegům, ve vztahu ke svému povolání a odbornosti, a také ke společnosti.

Ve vztahu ke klientovi má vést sociální pracovník své klienty k vědomí odpovědnosti sám za sebe a hledat možnosti jak zapojit klienty do procesu řešení jejich problémů, má chránit klientovo právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení.

Sociální pracovník plní odpovědně povinnosti vyplývající ze závazku ke svému zaměstnavateli, snaží se o co nejvyšší úroveň služeb poskytovaných klientům.

U svých kolegů a ostatních odborných pracovníků má sociální pracovník respektovat jejich znalosti a zkušenosti a připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

Ve vztahu ke svému povolání a odbornosti dbá sociální pracovník na udržení a zvyšování prestiže svého povolání, zvyšuje odbornou úroveň sociální práce a je zodpovědný za svoje soustavné celoživotní vzdělávání a výcvik.

Sociální pracovník se zasazuje o zlepšení sociálních podmínek a sociální spravedlnosti tím, že podněcuje změny v zákonech, politice státu i v politice mezinárodní.

Domnívám se ale, že ke všem předpokladům, které přispívají ke kvalitě a odbornosti sociálního pracovníka, musí mít tento pracovník ještě něco navíc.

Měl by mít rád lidi, měl by k nim mít úctu a snahu jim pomoci, měl by mít přirozenou autoritu, a nakonec, měl by být po stránce morální a lidské na vysoké úrovni.

3. SPOLUPRÁCE S DALŠÍMI INSTITUCEMI

„Zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany jsou oprávněni v souvislosti s plněním úkolů podle tohoto zákona navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, ve zdravotnickém zařízení, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování“.

To je citace zákona č. 359/1999 Sb., § 52 ods. 1 O sociálně právní ochraně dětí.

Zákon pro návštěvu předpokládá určitou sociální událost, která se stane na straně dítěte nebo rodiny, a která je důvodem pro poskytnutí sociálně-právní ochrany. Proto je třeba správně rozhodnout o nutnosti návštěvy a zásahu v rodině, a vyvarovat se tím porušení č. 10 Listiny základních práv a svobod, který hovoří o ochraně každého před zasahováním do soukromého a rodinného života.

Podle § 53 ods. 1 výše uvedeného zákona jsou státní orgány, zaměstnavatelé, další právnické osoby, zejména školy, školská, zdravotnická a jiná obdobná zařízení povinni sdělit bezplatně údaje potřebné k poskytnutí sociálně-právní ochrany, pokud tomu nebrání zvláštní právní předpis.

3.1. Sociální pracovník ve vztahu ke školám

Sociální pracovník se školami spolupracuje velice často. Pokud u soudu probíhá opatrovnické řízení, vypracovává sociální pracovník výchovnou zprávu ve věci nezletilého dítěte. V této zprávě soudu poskytuje i informaci o školních výsledcích dítěte. To znamená, že sociální pracovník písemnou formou požádá ředitelství školy o vypracování zprávy na uvedené dítě.

Třídní učitel se tak vyjadřuje k prospěchu, docházce a chování nezletilého dítěte, k jeho přípravě na vyučování, k jeho vztahům ke spolužákům, ale také k úrovni spolupráce rodičů se školou. V případě, že se jedná o sociálně slabou rodinu, žádá sociální pracovník také

o sdělení, zda dítě nosí svačiny, chodí na obědy, nebo zda chodí čistě oblečený. Škola se také vyjadřuje ke kvalitě výchovy, zda je péče rodičů o dítě řádná nebo zda má k výchově rodičů škola nějaké výhrady.

Pokud se sociální pracovník dozví při výslechu rodičů o stávajících problémech dítěte ve smyslu jeho nevhodného chování nebo špatného prospěchu, ve většině případů navštíví osobně po dohodě s třídním učitelem školu. Pokud sociální pracovník zjistí, že se jedná o problémy hlubšího charakteru řeší se problém nezletilého dítěte v rámci výchovné komise, na kterou se dostaví jak zákonný zástupce dítěte, tak ředitel školy, výchovný poradce a sociální pracovník. Tímto způsobem se řeší především výchovné problémy dítěte, neomluvená absence, ale také nedostatečná péče rodičů o dítě.

Sociální pracovníci v rámci svojí agendy reagují také často na oznámení škol. Školy nahlašují orgánům sociálně-právní ochrany již zmíněné výchovné problémy dětí, velice často jejich neomluvené absence, a také nedostatky v péči rodičů.

Ze své dlouhé praxe si již mohu dovolit posoudit, které školy v působnosti mého pracoviště oznamují problémy týkající se dětí včas a neodkladně, a které se problémy zabývají, až když je jejich řešení dlouhotrvající nebo prognóza vyřešení nejistá. Přitom je škola povinna nahlásit orgánů sociálně-právní ochrany dětí absenci dětí již při 10 neomluvených hodinách. Několikrát se mi stalo, že škola hlásila absenci, až když byla absence dítěte nad 100 hodin.

Na druhé straně se najdou i velmi chápaví učitelé, kteří dokáží dítěti pomoci. Jak při zotavování dítěte po rozvodu, kdy si učitel všimne známek stresu a dítě netrestá kvůli nedostatečnému soustředění a nedává mu poznámky, ale také při získání sebedůvěry.

Aby byla spolupráce škol a orgánu sociálně právní ochrany ještě kvalitnější, svolává si vedoucí našeho odboru jednou za rok ředitele škol působících v naší městské části nebo na žádost těchto ředitelů provádí přednášky o tom, jak je důležitá a prospěšná úzká spolupráce mezi námi. Vysvětluje učitelům, za jakým účelem nám vypracovávají zprávy a proč by měli včas nahlašovat děti, které jsou ve svém vývoji ohroženy.

3.2. Sociální pracovník ve vztahu k lékařům

Lékaři stejně jako učitelé jsou povinni spolupracovat se sociálními pracovníky s plněním úkolů zákona o sociálně-právní ochraně dětí a sdělovat jim bezplatně potřebné údaje, nebrání-li tomu zvláštní předpis.

Lékařům může v tomto bránit zvláštní právní předpis, a to § 55 ods. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů, který ukládá každému zdravotnickému pracovníkovi zachovávat mlčenlivost o zdravotním stavu pacienta.

Lékař však může na výzvu orgánu sociálně-právní ochrany dětí sdělit údaje potřebné k výkonu orgánu, které se netýkají přímo zdravotního stavu dítěte, ale jedná se např. o skutečnosti nasvědčující týrání nebo zneužívání dětí.

Na závěr bych chtěla dodat, že někteří lékaři se k problémům dětí staví líně. Často jsou lékaři a zdravotní sestry lépe informovaní o poměrech v rodině než sociální pracovník, po telefonu nám o nedostacích v péči rodičů sdělí potřebné informace k dalšímu našemu zpracování. Když ale mají podat tyto informace písemně, mají s tím problémy. Pro sociálního pracovníka to znamená vejít s lékařem do složitého vyjednávání a vysvětlování, proč by měl situaci v rodině popsat ve zprávě podrobněji a shodně s telefonickým rozhovorem, a že tím pomůžeme dítěti. Toto se nám ještě nedaří. Stejně tak lékaři zapomínají na to, že i oni mají ohlašovací povinnost a pakliže při vyšetření dítěte zjistí, že je dítě týráno, musí tuto skutečnost neodkladně ohlásit na Policii ČR. Ve většině případů chtějí lékaři tuto povinnost přenést na sociálního pracovníka.

3.3. Sociální pracovník ve vztahu k psychologům

Sociální pracovníci spolupracují s dětskými psychology velice často. V případě zjištění sebemenšího problému emočního nebo vztahového charakteru v rodině doporučuje sociální pracovník rodičům návštěvu psychologa. Bývají to zejména neurotické projevy u dětí, koktavost, tiky, školní neúspěšnost, dále potom neuspořádané vztahy mezi rodiči, projevy nesnášenlivosti, nevraživosti, hádky, které dětem velice ubližují.

Psycholog může do rodinných problémů přinést neutrální pohled a podporuje u rodičů realistický pohled na věc, neboť většina rodičů vidí zkreslenou skutečnost. Psycholog také může pomoci rodičům a dítěti nalézt způsoby, jak se změněné situaci přizpůsobit, aby pro ně byla méně svízelná. Učí také rodiče, jak s dítětem správně komunikovat a může také docílit toho, že mezi rodiči se obnoví normální způsob komunikace.

Psycholog tak může docílit ukončení soudního sporu dohodou. Proto je důležité, aby v případě zjištění nesouladu mezi rodiči jim byla možnost návštěvy u psychologa sociálním pracovníkem navržena. Dochází tak ke zklidnění situace v rodině.

V některých případech však spolupráce rodičů s psychologem nestačí a soud musí nařídít vypracování znaleckého posudku v rámci soudního řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti. Dítě a rodiče jsou poté vystaveni vyšetření znalcem z oboru psychologie, někdy i psychiatrie. Zpráva psychologa zařízení může tak být podkladem k závěrům znalce.

4. ELIMINACE NÁSLEDKŮ SOUDNÍCH SPORŮ NA DĚTI

Pomoc dětem, jejichž rodiče se rozešli, může být rozdělena do dvou vymezených skupin. Do první skupiny spadají úřady, soudy, sociální pracovníci, kteří mají tyto děti na starosti.

Do druhé skupiny můžeme zahrnout organizace a instituce, účelem a smyslem kterých je dětem naslouchat, pomáhat jim nést bolest v nepříjemném životním období. Existuje celá řada poradenských služeb a organizací, ale i telefonické linky a krizová centra pro děti a mládež.

Nejlépe mohou rodiče svým dětem pomoci, budou-li spolupracovat s dobrým psychoterapeutem a také dobrým advokátem, který se bude snažit a udělá vše pro uzavření dohody v zájmu dítěte.

4.1. Zařízení pomáhající zmírňování dopadů soudního řízení

Zřizováním odborných poradenských zařízení jsou pověřeny především kraje a obce. Jedná se o zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení sociálně výchovné činnosti a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Zařízení odborného poradenství pro péči o děti poskytuje doporučení zaměřená na řešení vzájemných vztahů rodičů a jejich dětí. V rámci odborného poradenství se poskytují nebo zprostředkovávají rodičům zejména rady ve věcech výchovy a výživy dětí a v dalších otázkách týkajících se jejich rodinných, sociálních a mezigeneračních problémů vyplývajících z péče o děti.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, zajištění zdravotnické péče a v psychologické péči.

Dítě se do zařízení umísťuje na základě rozhodnutí soudu, na základě žádosti obecního úřadu, což je orgán péče o děti, na základě žádosti zákonného zástupce dítěte nebo na žádost

dítěte.

Podpora rodin v těchto zařízeních spočívá zejména v tom, aby se dítě mohlo vrátit do přirozeného systému, aby rodiče lépe porozuměli potřebám dětí, a aby se rodiny dokázaly adaptovat na změnu, kterou nebyly schopny zvládat vlastními silami.

V zařízení děti setrvávají na nezbytně dlouhou dobu, kterou jejich rodiče potřebují k tomu, aby si vyřešili svoje problémy a děti jimi nebyly do nich zatahovány. Právě v době rozvodů, kdy se rodiče snaží najít shodu a vyřešit věci kolem péče o děti, stávají se děti účastníky některých rozepří. Větší děti potom mohou na žádost rodičů pobývat na neutrální půdě, které dětem zabezpečí klidné prostředí, které je v zájmu dětí.

Domnívám se, že nejčastější spolupráce sociálních pracovníků je se dvěma krizovými centry ve městě Brně.

Tím je zařízení Krizového centra v Brně, Hapalova 4, která zahrnuje ambulantní a lůžkovou část a nabízí osobní, telefonickou i emailovou spolupráci s psychology, sociálními pracovníky, přechodné ubytování přímo v zařízení, kde jsou non-stop k dispozici tzv. krizová lůžka.

Ambulantní část nabízí krizovou intervenci, diagnostickou a poradenskou pomoc dětem a rodinám v krizových situacích i při řešení dlouhodobějších problémů. Frekvence konzultací a délka spolupráce je stanovena na základě domluvy s rodinou dítěte. Náplní Centra je také terapie a prevence dítěte postiženého jakoukoliv formou deprivace, zanedbání, týrání. Centrum se také věnuje v rámci terapie navázání spolupráce s rodinou dítěte.

V tomto zařízení probíhá velice často styk dítěte s rodičem na základě usnesení soudu ještě před vydáním konečného rozsudku soudu.

Dalším takovým zařízením je SPONDEA, o.p.s., působící na adrese Brno, Sýpka 25. Programem tohoto zařízení jsou sociálně aktivizační služby pro rodiny a děti a zřízení zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc s činnostmi, které poskytuje předcházející zařízení.

Zařízení SPONDEA, o.p.s. působící pod Českým červeným křížem poskytuje navíc

mediaci zdarma.

Odbornými poradenskými zařízeními jsou v těchto také předmanželské a manželské poradny, která poskytují psychologickou pomoc a podporu rodičům, kteří se snaží vyřešit konflikty, které vznikají kolem rozvodu, ale i někdy takové, které vyplývají z manželského soužití a výchovy dětí. Návštěvu rodičů v těchto poradnách mohou orgány péče o děti také rodičům nařídit.

4.2. Asistenční služba

Asistenční službu využívá orgán sociálně-právní ochrany dětí úřadu, ve kterém jsem zaměstnána, asi pět let. Projekt „Asistent do rodiny“ vznikl a nabízí ho ve městě Brně Fakulta sociálních studií a občanské sdružení TRIÁDA.

Fakulta sociálních studií se zaměřila na výzkum dětí, mládeže a rodiny, k poznávání psychologických a sociálních charakteristik dětí a rodiny a vývoje osobnosti v kontextu proměn dnešní společnosti. Zvláštní pozornost byla věnována sociálním a zdravotním rizikům, partnerskému chování, vztahu rodičů a dětí. Studenti bakalářského a magisterského studia se zúčastňují projektu „Asistent do rodiny“ již několik let.

Triáda, spol. s r.o. poskytuje v rámci psychosociálních služeb pro rodinu také asistenční službu do rodiny. Cílem asistence je posilování rodičovské dovednosti a schopnosti, poskytování pomoci rodičům při řešení obtíží dětí ve škole, při přípravě dětí do vyučování. Prioritou tohoto sdružení je zamezení umístování dětí do ústavní výchovy a v případě, že u dětí byla již ústavní výchova nařízena, pomáhá rodinám v sanaci.

Musíme si uvědomit, že sociální pracovník se dostane často do kontaktu s rodinami, kde během rozvodu, nebo po rozvodu manželství zůstane jeden rodič s dětmi sám, a jeho výchovná způsobilost je nižší. Tento rodič potom potřebuje podporu v jeho rodičovských kompetencích, pomoc a dohled nad přípravou dětí do školy, komunikaci rodiny se školou, při trávení volného času, doprovod a pomoc při vyřízení nároků na dávky, pomoc a dohled nad vedením domácnosti, podporu a dohled při hospodaření s finančními prostředky, nebo i zprostředkování jiných forem pomoci.

Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí vytipují ze své evidence rodiny, které jsou vhodné pro tento druh sociální pomoci rodinám, a také, které budou s touto formou souhlasit. Poté je asistent určený rodině seznámen sociálním pracovníkem se situací v rodině a je domluvena zakázka orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Jednání s rodinou se odehrává prostřednictvím sociálního pracovníka, který má rodinu v evidenci. Dochází ke vzájemnému představení účastníků, poskytnutí informací o službě, jeho poslání a cílů. Ze strany sociálního pracovníka jsou dohodnuty požadavky, na kterých bude asistent s rodinou intenzivně spolupracovat. Rodič si může poté již sám domluvit s asistentem vlastní požadavky.

Vztah asistenta a klienta je založen na partnerském vztahu. Zájem dítěte je nadřazen nad všechny ostatní potřeby a zájmy a veškerá sdělení od klienta je asistent vázán mlčenlivostí.

4.3. Mediace jako nový způsob řešení

Mediace je šířena v Čechách od počátku 90 let díky západním demokratickým skupinami odborníků, kteří s ní měli již třicetileté zkušenosti. Kromě této techniky v netrestní oblasti přivezli mediátoři z USA z iniciativy nadace Partners for Democratic Change. Pomáhali zde také založit České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů. Cílem bylo šířit mediaci na universitní a nestátní úrovni v celé oblasti mimosoudního vyjednávání. Část organizace přešla v druhé půlce 90 let do sítě Partners (dnes Partners Czech.o.p.s.), malá část založila vzdělávací agenturu Centrum.dohody.sr.o. a většina zájemců o mediaci založila v roce 2002 Asociaci mediátorů ČR,o.s. Jejím cílem je udržovat mediaci na vysoké profesionální úrovni, dodržovat profesní standardy a etický kodex mediátora, šířit o ní povědomí a vzdělávat zájemce o mediační dovednosti. AMČR je držitelem akreditace MŠMT ČR, vytvořila Etický kodex mediátora, formulovala vzdělávací a profesní standardy mediace, má vlastní akreditační systém, od května 2003 je členem Světového fóra mediátorů (WFM) a od prosince 2007 je členem Iniciativy Evropské sítě mediátorů (EMNI). Asociace realizuje mediaci v rodinné, komunitní, pracovní-obchodní a etnické oblasti.

Od konce 90 let 20. století již existuje několik míst, kde se mediace nabízí jako

placená služba.

Mediace je multidimenzionální předmět: je to nový obor, který v sobě zahrnuje právní specifika, psychologická specifika, sociální a sociologická specifika. Na několika fakultách (Praha, Brno, Olomouc) se již mediace učí jako jedna z možných metod řešení konfliktů. V mnoha případech je mediace využívána jako jedna z metod sociální práce.

V některých státech je mediace upravena jako způsob mimosoudního vyjednávání právním řádem, a je běžné, že kauza je před soudním jednáním mediována a soud dohodu akceptuje v případě, že to právo vyžaduje. U nás mnoho lidí stále využívá soud jako jedinou instanci v situacích, kdy své konflikty nedokáží efektivně řešit sami. O možnostech alternativního řešení konfliktů mimosoudní cestou má naše společnost ještě nedostatek informací a vyškolen je zatím kolem 350 mediátorů. Přestože zatím není zákon o mediaci v netrestní oblasti schválen, dávají naše občansko právní, rodinně právní a obchodní normy již nyní přednost dohodě účastníků před dalším projednáváním věci a rozhodnutí rozsudkem po provedení úplného dokazování.

Legislativně je zakotvena pouze mediace v trestně právní justici, a to Zákonem o probační a mediační službě (č. 257/2000 Sb.). Na základě tohoto zákona vznikla státní instituce Probační a mediační služba, která řeší konflikty pro přesně vymezený druh klientely v trestně právní oblasti.

Cílem však bylo připravit mediační systém s legislativním rámcem pro všechny oblasti. Proto Ministerstvo spravedlivosti společně s experty z řad AMČR, České advokátní komory, Soudcovské unie a dalšími odborníky připravilo návrh Zákona v netrestních věcech, přičemž se s jeho platností počítalo od roku 2011. V našem právním systému je od října 2008 využívání mediace v rodinné oblasti zatím upraveno novelizovaným občanským soudním řádem, který umožňuje opatrovnickým soudům přerušit soudní jednání na dobu 3 měsíců a poslat účastníky soudního jednání k mediaci nebo rodinné terapii.

Mediace je technika řešení sporů za pomoci prostředníka-mediátora. Jde o alternativní způsob řešení konfliktu, který plně zapojuje strany do procesu řešení a pomáhá usnadňovat komunikaci mezi znesvářenými stranami.

Mediátor je odborník na efektivní vyjednávání a metodiku řešení problémů. Mediátor

nemá roli soudce ani arbitra. Nerozhoduje o tom, co je správné a co nikoliv. Dbá na proces nedorozumění mezi stranami a o výsledné řešení, které je navrženo a podporováno všemi zúčastněnými. Není do konfliktu mocensky ani citově zaangażován.

Mediace je kultivovaná a rychlá aktivita, pro které třetí neutrální strana, mediátor, napomáhá k dosažení dohody. Tato je vyvážená (zohledňuje zájmy obou stran), reálná, konkrétní, časově vymezená, dosažitelná a měřitelná.

Mediace probíhá v několika fázích. V první fázi jsou mediátorem představeny principy mediace, jak se bude při jednání postupovat, jaká jsou základní pravidla, a je zde také vysvětlena úloha mediátora.

Ve druhé fázi mediátor naslouchá sporným stranám, snaží se je pochopit, snaží se vyjádřit, v čem spočívá konflikt. Mediátor také rozhoduje, v jakém pořadí budou strany hovořit. V této fázi je však nejdůležitější shromáždit informace kladením otevřených otázek, a tím zjistit jádro problému a zájmy stran. Mediátor se také snaží zjistit pocity účastníků.

Ve třetí fázi mediace naslouchají sporné strany jedna druhé. Cílem mediátora je pomoci každé ze sporných stran pochopit, jak vnímá konflikt druhá strana. Důležitým momentem této fáze je, aby došlo k postupnému obratu od minulosti k budoucímu řešení. Mediátor vede strany k tomu, aby zformulovaly svůj náhled na stanovisko druhé strany.

Ve čtvrté fázi mediace se mediátor snaží o postupné přiblížení jednotlivých stanovisek obou stran a napomáhá ke společnému hledání možných nápadů a jejich posouzení a výběru takových řešení, která budou vyhovovat co nejvíce oběma stranám.

Pátá fáze mediace je dosažení dohody. Mediátor dbá na vyváženost, proveditelnost, konkrétnost a ověřitelnost všech bodů dohody. Konečnou šestou fází je sepsání textu dohody. Je pořízen zápis, který je přečten. Strany jsou mediátorem požádány, aby dohodu potvrdily a podepsaly. Je sepsána také dohoda o nedohodě.

Jedno mediační sezení probíhá nejméně dvě až tři hodiny, v některých případech je zapotřebí více takových sezení. Kterákoliv ze stran má kdykoliv právo jednání ukončit.

Mediací můžeme mnohé získat. Zaprvé je to čas, neboť mediační sezení je oproti soudním jednáním nepoměrně rychlejší. Můžeme získat kvalitní dohodu, která náš problém bude řešit dlouhodobě a uspokojivě pro obě strany, výsledek tohoto řešení máme pod kontrolou, nerozhodují o nás jiní, ale my. Dále k řešení nelehké životní situace probíhá v nestresujícím prostředí, moderním a kultivovaným způsobem. A můžeme také získat peníze, neboť se jedná o mnohem levnější řešení než je řešení soudní cestou.

Především ale strany prokáží snahu dohodnout se, a zájmy svého dítěte postaví nad zájmy své.

5. ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

V teoretické části jsem se snažila popsat sociální práci s rodinami jako velice náročnou, která vyžaduje komplexní znalosti z různých vědních oborů a odbornou i lidskou připravenost v zájmu rodiny a nezletilých dětí. Snažila jsem se také nastítnit situace, kdy instituce, které rozhodují o osudech dětí, nejednají vždy hned v zájmu nezletilých dětí, tak jak jim nařizuje zákon. Pro praktickou část jsem zvolila několik případových studií – kazuistik, které jsou nejlepším příkladem v utvrzení mého názoru.

Vycházím ze spisové dokumentace případů, které jsem řešila ve věci nezletilých dětí v řízení o výkon rodičovské zodpovědnosti.

Jména a příjmení účastníků případových studií jsou pozměněna.

5.1. Případové studie – kazuistiky

1.

Spisová dokumentace nezletilé Jolany a její sestry Karly je Úřadem městské části Brno-Královo Pole vedena od roku 2000, kdy byl k Městskému soudu v Brně řízení podán matkou dětí návrh ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti. Rodiče společně nehosподаřili již půl roku, došli k dohodě, že starší Karla (nar. 1989) zůstane v péči otce, Jolana (nar. 1998) zůstane v péči matky. Nakonec matka v lednu roku 2001 vzala svůj návrh zpět.

Dne 3. 3. 2006 podala matka dětí nový návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti. Jako důvod uvedla dlouhotrvající neshody od roku 2000. Navrhuje svěřit starší Karlu do výchovy otce, a mladší Jolanu do vlastní péče.

V dubnu 2006 byl soudem ustanoven kolizní opatrovník, Statutární město Brno, ÚMČ Brno-Královo Pole.

Dne 24. 4. 2006 proběhla úřední jednání rodičů na orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Matka dětí uvedla, že změnila bydliště, s mladší dcerou Jolanou se odstěhovala do pronájmu bytu ve stejné městské části. Starší dcera s ní odejít nechtěla, zůstala u otce, dvakrát týdně ji Karla navštěvuje u ní, přes noc u ní být nechce. Karle bylo sedmnáct let. Dcera Jolana navštěvuje otce a sestru třikrát týdně, dochází s otcem do hodin klavíru do lidové školy.

Matka uvedla, že vztah sester je dobrý, také vztah dětí k rodičům je na dobré úrovni. Problém je ten, že matka dětí nechce být ve stejné domácnosti s manželem.

Téhož dne nezávisle na manželce se k jednání na oddělení péče o děti dostavil i otec dětí. Tento uvedl, že se rozvádět nechce, domnívá se, že rozpor mezi rodiči není takový, aby vedl k rozvodu. Otec sdělil, že manželka odešla z bydliště tajně, to těžce nese starší dcera Karla, která k matce zaujala odmítavé stanovisko. Otec má rád obě dcery, ale pokud bude manželka trvat na soudním jednání, bude muset s tímto souhlasit.

U soudního jednání dne 25. 5. 2006 byla schválena dohoda rodičů, kterou se starší Karla svěřuje do výchovy otce a mladší Jolana do výchovy matky.

Dne 23. 12. 2006 nabyl právní moci rozsudek o rozvodu manželství rodičů nezletilých dětí.

Dne 25. 4. 2007 byla s rodiči sepsána mimosoudní dohoda o styku nezletilé Jolany a otce, podle které by otec vídal dceru jednou za 14 dne na celý víkend a každou středu po ukončení vyučování do čtvrtka do začátku vyučování.

Otec nezletilých dětí se dostavil dne 3. 7. 2007 na orgán sociálně-právní ochrany dětí a sdělil, že se s bývalou manželkou nemůže dohodnout na frekvenci styku s mladší Jolanou, také vztah starší Karly k matce není dobrý. Oběma rodičům byla nabídnuta návštěva psychologa krizového centra, s čímž oba souhlasili.

Jednání psychologa se starší Karlou nebylo přínosem, neboť Karla byla plačtivá, uzavřená a vzdorovitá. Z výsledků vyšetření Jolany vyplynulo, že má vytvořeny emočně kladné vztahy na oba rodiče, nemá zpracované trauma z rozvodu a rozpadu rodiny. Přeje si, aby rodiče byli zase spolu. Manipulace s nezletilou Jolanou nebyly pozorovány. Během společné konzultace měli psychologové snahu dovést rodiče k vzájemné dohodě ohledně styku s dcerou Jolanou, což se nepovedlo. Další plánované setkání se z důvodu omluvy matky dětí nekonalo.

Dne 5. 11. 2007 sepsal u Městského soudu do protokolu otec dětí návrh na změnu výchovného prostředí u dcery Jolany. Jako důvod uvedl špatnou komunikaci mezi rodiči, a nemožnost se s matkou dohodnout na styku s dcerou, ta má dle jeho sdělení snahu kontakt dcery s otcem omezit. Uvedl také, že dcera si přeje být v jeho péči.

Statutární města Brno, ÚMČ Brno-Královo Pole byl ustanoven dne 14. 12. 2007 kolizním opatrovníkem nezletilé Jolany.

Ve věci soudního řízení vypracoval opatrovník výchovnou zprávu, součástí které byla zpráva i o provedení pohovoru s Jolanou, které se uskutečnilo v místě jejího bydliště v rámci prošetření poměrů u nezletilé.

Jolana dne 7. 1. 2008 sociální pracovníci sdělila, že má ráda oba rodiče, k otci má však lepší vztah a lépe si s ním rozumí. Do bývalého bydliště chodí velice ráda, protože tam má sestru a kamarádky, má tam i zvířátka, psa a křečky. Mamku má ráda, ale nedovoluje jí vidět otce tak často, jak to vyhovuje jí. Jolana uvedla, že nemá ráda přítele, neustále se pleťe mezi ní a rodiče. Jolana by chtěla určitě změnu, vyhovovala by jí i střídavá péče, s tím, že by chodila do bývalé školy, kde to měla raději, v nové škole si nemůže zvyknout a myslí si, že má i horší výsledky. Jolana také uvedla, že mamka nemá tatku ráda, nezvedá mu telefony, když se mají na něčem dohodnout nebo je na něho nepříjemná. Také se jí vyptává, co u otce dělala a neustále, když je u tatky jí vyvolává.

Dne 11. 3. 2008 proběhlo soudní jednání ve věci změny výchovného prostředí. Otec nezletilé uvedl, že na svém návrhu trvá, i když nyní má možnost se stýkat s dcerou uspokojivě. Došlo také k výslechu matky, která uvedla, že se jí nikdy dcera nesvěřila, že by chtěla jít k otci, domnívá se, že výchovy otce by nebyla důsledná a pevná, hlavně k přípravě do školy. Opatrovník ve svém vyjádření navrhoval, že v případě, že rodiče neuzavřou dohodu, navrhuje ustanovení znalce a vypracování znaleckého posudku, a to s ohledem k výpovědi nezletilé, která žádá o změnu ve výchově.

Dne 11. 4. 2008 se konalo druhé jednání ve věci nezletilé Jolany. Opatrovník se z jednání z důvodu kolize jednání u krajského soudu odvolal. Soudkyně na závěr jednání vyhlásila zamítnutí návrhu otce z důvodu toho, že se nezměnily poměry u rodičů ani u nezletilé.

Do rozsudku Městského soudu se odvolal kolizní opatrovník a otec nezletilé. Kolizní opatrovník poukazoval v odvolání na to, že soud nevzal v úvahu přání nezletilé na změnu ve výchově a navrhuje vypracování znaleckého posudku.

Otec nezletilé Jolany trvá na svém návrhu na změnu výchovy, uvědomuje si, že dcera má ráda oba rodiče, navrhuje i střídavou výchovu.

Matka se k odvolání bývalého manžela vyjádřila, uvedla, že vyjádření dcery považuje za manipulaci otce s dcerou, střídavou péči odmítá z důvodu špatné komunikace s otcem dcery. Vyslovila také nedůvěru opatrovníkovi, zpochybňuje jeho nestrannost, a podává návrh na změnu opatrovníka na Magistrát města Brna, který ho zamítl.

Dne 5. 5. 2009 obdržel opatrovník předvolání Krajského soudu v Brně ve věci nezletilé Jolany a žádost o vypracování zprávy k jednání, které bylo nařízeno na den 18. 5. 2009. Zpráva má obsahovat poměry u rodičů a hlavně má opatrovník provést pohovor s nezletilou .

Opatrovník se rozhodl požádat o možnost provedení pohovoru s Jolanou na neutrální půdě školy, kterou nezletilá navštěvuje. S tímto třídní učitelka souhlasila a nezletilou po dobu hlavní přestávky uvolnila.

Jolaně bylo vysvětleno, za jakým účelem jsme ji navštívili, s čímž nemá problém. Nezletilá opět prezentuje své přání být ve výchově otce, nyní již nemá zájem o střídavou péči, jako důvodu uvádí neshody s partnerem matky, chce být se svojí sestrou. Není spokojená se stylem výuky na nové škole. Připomíná také, že dohody mezi ní a matkou nejsou matkou plněna.

Dne 18. 5. 2009 se konalo jednání u Krajského soudu. Bez přítomnosti rodičů proběhl výslech obou dcer. Jolana vyjadřuje přání žít trvale s otcem s tím, že tatínek by ji pouštěl k mamince tak, jak by sama ona chtěla a potřebovala. U tatínka chce být proto, že tam žije od malička, má tam sestru. K tomu, že sestra s matkou nekomunikuje, se Jolana vyjadřuje tak, že sestra nemůže matce odpustit, že opustila rodinu a sestře to nevysvětlila, pro sestru to muselo být těžké.

Krajský soud nařídil vypracování znaleckého posudku. Tento by se měl zaměřit na to, zda Jolana byla při vytvoření názoru na změnu výchovného prostředí ovlivněna třetí osobou, pokud ano, do jaké míry a kým, dále co v největší míře formulovalo její názor. Úkolem znalce bylo také zjistit výchovnou způsobilost rodičů. Znalec měl povinnost vypracovat posudek do konce školního roku.

Jolana se dostavila ke znalci dvakrát, poprvé s matkou, podruhé s otcem. V kontaktu se znalcem se chovala bezprostředně adekvátně k věku. Výsledkem testů, které znalce při vyšetření použila, bylo zjištěno, že Jolana je téměř jedenáctileté děvče s nadprůměrnými intelektovými schopnostmi. Vyšetření potvrdilo harmonický vývoj osobnosti v souladu

s normami tohoto vývojového období. Přesto v psychologickém vyšetření byly naznačeny potíže citově – vztahového vývoje. Aktuální rodinná situace Jolanu významně emočně přetěžuje, je frustrovaná vnitřními i vnějšími citovými a emočními konflikty (je nadměrně zatížena loajalitou k oběma rodičům), se kterými si neví rady. Potlačuje přirozené negativní emoce vůči okolí, vůči sobě. Tento proces odmítání a potlačení emocí přichází ve chvíli, když není na blízku osoba, která by tyto nepříjemné pocity od Jolany přijala a změnila je v pozitivní nebo alespoň v neutrální. Proto znalec usuzoval, že u nezletilé nedošlo k přímému ovlivňování nebo manipulování s city a emocemi zvenčí v procesu rozhodování. Jolana je v celé této komplikované situaci sama, nikdo ji přímo nevede, neprogramuje, nepřemlouvá, ale také nepodpoří.

Z vyšetření matky nezletilé vyplynulo, že je velice nedůvěřivá k okolí a lidem, to je dáno jejími obavami o ztrátu ocenění jejich kvalit. Má velice dobré sebehodnocení, které hraničí s nekritičností k sobě až s egocentrismem, ale bylo zjištěno komplikované vnímání reality mnohdy neadekvátní skutečné situaci. Při testu, kde prostřednictvím empatie a znalosti vnitřního života Jolany měla matka odhadnout míru jejího úzkostného prožívání, byla úspěšná pouze v polovině položek, což bylo s porovnáním s otcem o třetinu méně. Výsledky vyšetření matky svědčí o upřednostňování egocentrické potřeby závislosti matky před přáním i právem dítěte.

Dominantou osobnostního stylu otce nezletilé je jeho konzervativní, nekomplikovaná, spíš jednoduchá orientace v realitě. Při skenování běžné reality využívá otec kvalitní formy analýzy a syntézy. Vyšetření otce neshledalo žádnou osobnostní patologii. Od otce dostává Jolana více empatie, porozumění a více času, otec může zajistit dceři více prostoru díky rodinnému domu, kde má Jolana větší spektrum podnětů pro rozvoj schopností a dovedností a zájmů.

Na základě podrobného prostudování spisové dokumentace, rozhovorů s nezletilou Jolanou a s jejími rodiči a na základě psychologických vyšetření neshledal vliv třetí osoby na utváření názoru Jolany na změnu výchovného prostředí. K jednoznačnému názoru dospěla Jolana díky svému vývojovému posunu, dospěla k hlubšímu porozumění svých vlastních pocitů, potřeb a přání, má odvahu říci vše nahlas a veřejně.

Matka a otec byli shledáni výchovně způsobilými. S přihlédnutím k vahám jednotlivých kritérií, lepší výchovné předpoklady k další výchově Jolany má dle znalkyně otec.

Po obdržení znaleckého posudku matka s okamžitou platností předala dceru do péče otce. Nijak jí to nevysvětlila. Když dne 4. 9. 2009 proběhlo jednání odvolacího soudu, navštěvovala Jolana svoji původní školu. Krajský soud došel k závěru, že odvolání otce a opatrovníka nezletilé bylo důvodné. S ohledem k přání nezletilé došlo ke změně rozsudku Městského soudu a Jolana byla svěřena do výchovy otce. Krajský soud vrátil případ Městskému soudu za účelem stanovení výživného matce a úpravy styku matky s dcerou.

Po půl roce zahájil Městský soud v Brně řízení ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti-stanovení výživného a úpravy styku. V rámci vypracování zprávy k opatrovnickému soudu hovořil sociální pracovník s nezletilou Jolanou. Tato byla v péči otce spokojená, zlepšil se její prospěch. Jolana si přála stýkat se s maminkou pravidelně, každých 14 dne od středy odpoledne do neděle. Maminka dle nezletilé po ní chtěla mnohem rozsáhlejší styk, ale to Jolana nechtěla. To bylo způsobené hlavně tím, že matka před odchodem dcery opět k otci se nezdržovala nevhodného chování, poukazovala na to, že z dcery nic nebude, že si neudělá žádnou školu, neustále se jí ptala, zda u ní nezůstane. Pro Jolanu to bylo neúnosné.

Tentokrát soud po provedení dokazování rozhodl na základě přání nezletilé, matce bylo stanoveno výživné ve výši Kč 2 250,-.

Velkým překvapením pro mě bylo, když koncem měsíce února přišel ze soudu návrh matky na změnu ve výchově. Matka si podala návrh bez toho, aby si zjistila názor dcery. Tím se výsledky znaleckého posudku potvrdily. Skutečnost, že matka upřednostňuje svoje potřeby a zájmy nad právem dítěte.

Jednání soudu není zatím nařízené. Nezletilá Jolana se však před opatrovníkem vyjádřila, že je ve výchově otce spokojená, je se svou sestrou, která studuje dvě vysoké školy, a která se s ní učí. S matkou se chce stýkat tak, jak rozhodl soud.

2.

Spisová dokumentace nezletilých dětí Jaroslavy (nar. 1994) a Jany (nar. 1997) byla založena dnem, kdy se na orgán sociálně-právní ochrany dostavila jejich matka. Dne 6. 1. 2008 se dostavila matka a sdělila sociálnímu pracovníkovi skutečnosti, které se týkaly nezletilých dětí a situaci v rodině. Uvedla, že její manžel začal před čtyřmi lety navazovat

mimomanželské vztahy, snažila se toto řešit v manželské poradně, což manžel odmítl. Po dvou letech vystřídal slovní výpady manžela do fyzických napadení. Po jednom takovém útoku byla hospitalizovaná v nemocnici a dvoutměsíční pracovní neschopnosti. Situace byla pro matku dětí tak neúnosná, že opustila společnou domácnost a podala návrh na výkon rodičovské zodpovědnosti a návrh na rozvod. Po stránce výchovy zajišťovala vždy péči matka převážně sama, nyní do domácnosti dochází každodenně, i když žije v pronajatém bytě.

Otec dětí se dostavil na pozvání sociálního pracovníka dne 13. 1. 2008. Uvedl, že měl zájem na udržení manželství, o dcery se nyní výlučně stará sám, i když matka za dcerami dochází každý den na hodinu. Dcery jsou ze situace nešťastné, dávají matce za vinu, že rozbila rodinu, neboť otec přišel na to, že má manželka přítele. Vztah dětí k matce se zhoršil.

Dne 20. 1. 2008 bylo provedeno šetření v místě bydliště dětí. Doma byly zastiženy i s otcem. Bylo zjištěno, že otec vlastními silami přestavuje dům, v patře domu jsou vytvořeny nové místnosti, které otec slíbil dcerám, že to bude jejich prostor, nová kuchyň a každá bude mít vlastní pokoj. S nezletilými byl proveden pohovor, starší Jaroslava uvedla, že se nikam nechce stěhovat, chce zůstat v domě s otcem a sestrou, s mamkou se chce jen stýkat. U matky již byla, ale zdá se jí to tam stísněné. Nezletilá Jana byla zcela pod vlivem starší sestry, řekla, že chce zůstat u otce, k mamce chodí ráda, mamka se jim věnuje.

Poté bylo provedeno šetření i v místě současného bydliště matky dětí. Jedná se o pronájem nového bytu o velikosti 1+1 v panelovém domě. Zařízení bytu je nové, praktické, nezletilé zde mají vše potřebné. Matka má vytvořeny podmínky pro výchovu dětí.

Vzhledem k tomu, že se děti nechtěly stýkat mimo jejich bydliště, odmítaly to, byli rodiče vyzváni, aby společně navštívili Krizové centrum spolu s dětmi. Nakonec se dne 14. 3. 2008 podařilo uzavřít v přítomnosti opatrovníka mimosoudní dohodu o styku matky s dcerami, která by měla být platná do rozhodnutí soudu. Psycholog zařízení se vyjádřil, že vztah dětí k oběma rodičům je vyvážený, rodiče však musí řešit přístup k rozchodu.

Dne 12. 5. 2008 se konalo soudní jednání ve věci výkonu. Matka dětí trvá na svěřením dětí do její péče. Matka uvedla, že raději odešla z domova, aby děti nevystavovala hádkám. Vztahy mezi sestrami jsou dobré, starší dcera převzala roli matky. Otec dětí uvedl, že děti nenavádí, nemanipuluje s nimi proti matce. Jednání bylo odročeno na neurčito za účelem dalších návrhů a doplnění dokazování. Opatrovník má sdělit do 3 týdnů, jaké důkazy navrhuje.

Dne 21. 5. 2008 kolizní opatrovník zaslal soudu návrh na doplnění dokazování, a to vypracování znaleckého posudku z oboru psychologie. Otec navrhuje výslech dětí u příštího jednání.

Soud vydal dne 23. 6. 2008 usnesení, ve kterém ustanovil znalce z oboru psychologie na zjištění výchovné způsobilosti a vztahů dětí k rodičům. Dne 25. 8. 2008 zamítl soud návrh matky na vydání předběžného opatření, ve kterém žádala o svěřeni dcer do její výchovy.

Nezletilé děti se ke znalkyni dostavily jednou, Jaroslava se dostavila sama, mladší Jana v doprovodu matky. Výsledkem z vyšetření Jaroslavy je zjištění, že nezletilá je ve věku čtrnácti let s inteligenčními schopnostmi v pásmu lehkého nadprůměru s celkově vyrovnanými výkony a nenarušenými pozornostními funkcemi. Osobnostní vývoj probíhá harmonicky, v současné době je patrná emocionální labilita s výkyvy nálad, částečně vlivem puberty, ale i vlivem problematictějších vztahů. Jaroslava preferuje nyní otce a sestru před matkou, ale její náhled na situaci v rodině není vyzrálý (černobílé vidění).

Závěr znalkyně z vyšetření Jany byl obdobný. Dítě preferuje v současné době otce a sestru před matkou. Její náhled na danou situaci není objektivní, je nezralý, snadno ovlivnitelný, je pod vlivem autorit, a to je právě v současné době otec a sestra. Jana je s intelektovými schopnostmi v pásmu podprůměru s nerovnoměrnými výkony, s mírně narušenými pozornostními funkcemi. Osobnostní vývoj je mírně disharmonický infantilního typu.

Znalkyně označila výchovnou způsobilost obou rodičů, kteří jsou profesory středních škol, jako velice dobrou. Intelektové schopnosti rodičů jsou v pásmu nadprůměru, jejich osobnosti jsou dobře komponované jak po stránce racionální, volní, morální, sociální, emocionální, výchovné schopnosti obou rodičů jsou velice dobré. Oba rodiče jsou přiměřeně empatictí a citliví k dětem, dokáží dát ve výchově hranice a oba podporují zdravý vývoj dcer.

Znalkyně se měla posoudit, zda je v zájmu zdárného vývoje nezletilých dětí jejich svěřeni do péče otce i matky, resp. zda by nebyla vhodná střídavá péče a zda by byli rodiče schopni odpovídající dohody a komunikace.

K tomuto bodu se znalkyně vyjádřila tak, že se ve výchově otci nedá nic vytknout, a že i dcery si přejí zůstat v jeho výchově. Znalkyně uvedla, že děti však jsou v kritickém vývojovém období (prepuberta a puberta) a potřebují výchovu matky i ženský vzor stejně tak jako otce. Znalkyně se přiklonila ke střídavé péči, i přesto, že s ní otec ani děti nesouhlasí. Dle

jejího názoru jsou rodiče schopni domlout se na předávání dětí, domluvit se na přípravě dětí do školy, na aktivitách dětí.

Pokud by soud rozhodl tak, že děti budou svěřeny do péče jednoho z rodičů, doporučila znalkyně co nejširší styk s druhým rodičem v podstatě tak, jak probíhá v současné době, tedy dvě odpoledně v každém týdnu a jednou za 14 dne a polovinu všech svátků a prázdnin.

Další jednání soud nařídil téměř po více než půl roce dne 4. 5. 2009. K jednání přivedl otec i dcery, které byly slyšeny bez přítomnosti rodičů po výsledku znalkyně, ta byla výsledku dětí přítomna. Nezletilé Jaroslava a Jana svůj názor nezměnily, byly zaskočeny možností střídavé péče a uvedly, že pokud by tak soud rozhodl a nařídil střídavou péči, nebo by se na této možnosti rodiče dohodli, nemohly by nic dělat. Znalkyně po výsledku mladší Jany konstatovala, že je v područí své starší sestry. Nakonec soud z časových důvodů ukončil jednání bez toho, aby rozhodl a odročil jednání na neurčito.

Opatrovník zjistil v srpnu, když urgoval nařízení jednání, že soudkyně, která měla případ na starosti, odchází do důchodu, a případ převezme nový soudce, který je byl již jmenován, ale nastoupí až v listopadu t.r.

Dne 16. 11. 2009 kontaktovala sociálního pracovníka dětská lékařka nezletilé Jany. Sdělila, že chce poskytnout informace o nezletilé. Lékařce se zdá, že nezletilá Jana utíká do nemoci, že si nemoc vymýšlí jen proto, aby byla u matky. Nezletilá Jana vždy onemocněla u matky, když u ní byla na víkendový pobyt, matka s ní v pondělí navštívila po dohodě s otcem lékařku pro bolest břicha nebo hlavy. To se stalo opakovaně. Lékařka, když s Janou mluvila, svěřila se jí, že je doma často sama, otec je pracovně vytížený, sestra chodí do kroužků, často na ni křičí, ona je v domě sama a stýská se jí po matce. Když je u mamky, ta se jí věnuje, učí se s ní, je s ní ráda. Lékařka uvedla, že se jí Jana svěřila, že by chtěla být u matky. Matka se přestěhovala mimo Brno, bydlí také v rodinném domku s přítelem, se kterým se Jana dobře sžila. Lékařka slíbila, že podá sociálnímu pracovníkovi písemnou zprávu v nejbližší době.

Opatrovník kontaktoval školu, třídní učitelku nezletilé Jany. Bylo zjištěno, že prospěch Jany se v tomto školním roce zhoršil, otec se školou nespolupracuje, měl by s dcerou docházet do pedagogicko-psychologické porady, což otec nečiní, nezletilá chodí do školy nepřipravená, od začátku školního roku nemá nezletilá přezůvky a jiné školní pomůcky,

škola již musela kontaktovat matku. Na žádost sociálního pracovníka poskytla škola písemnou zprávu do druhého dne.

Na základě telefonického hovoru se dne 18. 11. 2009 na orgán sociálně-právní ochrany dětí dostavil otec nezletilé. Tento potvrdil, že informace poskytnuté školou jsou pravdivé, domnívá se, že dcera pomoc poradny nepotřebuje. Otec uvedl také, že dcera pobývá často u matky, s čímž on souhlasí. Nesouhlasí však, aby dcera u matky zůstala. Otec se podívoval také nad tím, že se soudní řízení tak vleče. Bylo mu vysvětleno, aby prostřednictvím svého právního zástupce požádal o nařízení jednání.

Sociální pracovník vypracoval soudu výchovnou zprávu, v které popsal nové poměry na straně matky a na straně nezletilé, přiložil k ní zprávy lékařky a školy. Závěrem opatrovník nezletilé požádal soud o zvážení vydání předběžného opatření, kterým by nezletilou Janu svěřil do konečného rozhodnutí soudu do výchovy matky, opatrovník požádal rovněž o nařízení jednání ve věci.

Soud skutečně dne 5. 12. 2009 usnesení vydal. Usnesení bylo vykonatelné vyhotovením, nezletilá mohla být od tohoto data u matky. Matka dceru přehlásila do nové školy a pomáhala jí se zlepšením studijních výsledků. Nezletilé Janě pobyt na venkově pomohl, našla si nové kamarády, pobývala hodně venku, její nemocnost klesla. Zatím však neměla zájem stýkat se s otcem z obavy, že otec bude nepříjemný a bude jí vyčítat, že šla k matce. Nakonec se rodiče dohodli a podělili se na pobytu dětí o vánočních svátcích.

Soudce nařídil jednání ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti na den 6. 1. 2010. Otec pod tíhou důkazního řízení nakonec souhlasil, aby nezletilá Jana zůstala ve výchově matky. Požadoval však, aby matka zpětně uhradila výživné i na Janu od doby jejího odchodu ze společné domácnosti. S tímto matka dětí souhlasila. Soud zároveň upravil styk nezletilé Jany s otcem, styk Jaroslavy nebyl nutný, neboť ta byla ve věku, kdy se s matkou sama mohla na frekvenci dohodnout, nebylo to často, protože s ohledem k časově náročné mimoškolní činnosti nemohla za matkou v týdnu dojíždět.

Soud rozhodl tak, že nezletilou Jaroslavu svěřil do výchovy otce a nezletilou Janu do výchovy matky. Otcí bylo stanoveno výživné ve výši Kč 3 500,- na nezletilou Janu od a matce výživné na Jaroslavu ve výši Kč 3 000,-. Otec se mohl stýkat s Janou každý sudý víkend v měsíci, polovinu prázdnin a svátků. Žádný z rodičů se do rozsudku neodvolal. Obě nezletilé jsou v současné době spokojené a také vztahy mezi rodiči se zlepšily.

3.

Spisovou dokumentací nezletilého Pavla (nar. 1993) a Moniky (nar. 1998) vede orgán sociálně-právní ochrany dětí od roku 2008, kdy probíhalo opatrovnické řízení ve věci výkonu rodičovské zodpovědnosti. Soud schválil dne 22. 4. 2008 dohodu rodičů, nezletilé děti byly svěřeny do výchovy matky, otci bylo stanoveno výživné ve výši Kč 3 000,- na syna a částkou Kč 2 000,- na dceru. Styk dětí s otcem nebyl upraven, rodiče byli schopni se dohodnout.

Rozsudkem ze dne 10. 11. 2008 bylo rozvedeno manželství rodičů nezletilých dětí.

Dne 9. 9. 2009 orgán sociálně právní ochrany dětí obdrželo zprávu ze základní školy, kterou navštěvovala Monika, že v minulém školním roce byla často nemocná, měla 189 hodin absence, matka spolupracovala se školou nedostatečně, nepřítomnost dcery omlouvala až na výzvu školy. Třídní ve zprávě uvedla, že je nezletilá podvyživená, o hodinách tělesné výchovy kolabuje. Její prospěch by byl dobrý, je inteligentní, ale tím, že má hodně absence a matka nechodí dceři pro učení, je její prospěch průměrný. Škola také sdělila, že obdobné problémy měl i bratr Moniky Pavel, který však přestoupil do jiné školy. Škola žádala o spolupráci.

Na pozvání orgánu se dne 16. 9. 2009 dostavila matka nezletilé i s dcerou. Matka sdělila, že se školou má problémy, dcera je nemocná skutečně, trpí virózami, dcera nemá ve škole kamarádky, nechodí tam ráda, třídní je na ni moc přísná. Proto se rozhodla, že školu dceři změní. To stejné měla i u syna, ten školu změnil a je vše v pořádku. Matka ještě dnes dceři zařídí nástup na jinou školu, ještě dnes to sociálnímu pracovníkovi sdělí.

Monika sdělila, že do školy nechodí ráda, nemá kamarády. Domnívá se, že by jí přestup do jiné školy pomohl.

Matka téhož dne se dostavila k pracovníkovi orgánu a nahlásila změnu školy.

Od 16. 9. 2009 byl sociální pracovník se školou v častém kontaktu. Nezletilá Monika měla štěstí, neboť její třídní učitelka projevovala o ni zájem, sociálního pracovníka kontaktovala na jeho žádost i několikrát v týdnu emailem. Jestliže se nezletilá nedostavila bez omluvy do školy, sociální pracovník se to ihned dozvěděl, jestliže neměla nějakou pomůcku, věděl to také. Od dětské lékařky sociální pracovník věděl, že nezletilá Monika nechodí v době nemoci

do ordinace, matka jí nechávala doma sama od sebe. Sociální pracovník společně s učitelkou také zařídil, že nezletilá měla pravidelně obědy ve škole.

Sociální pracovník také kontaktoval dne 23. 9. 2009 otce nezletilých dětí. Tento o děti vždy projevoval zájem, ale komunikace mezi ním a matkou dětí je na velice špatné úrovni, po rozvodu se s dětmi stýkal pravidelně, ale později začala matka otce před dětmi pomlouvat a docílila toho, že děti o otce neprojevovaly zájem. Monika se s otcem stýkala častěji.

Také docházka staršího Pavla byla pod kontrolou sociálního pracovníka. Jeho třídní učitel sdělil, že matka nespolupracuje se školou, pakliže je u Pavla absence, kontaktuje otce matky, ten to již zařídí, aby vnuk do školy přišel. Nezletilého Pavla hodnotil učitel jako velmi inteligentního, ale potřebuje pravidelný dohled, což matka nesplňuje.

Matka s orgánem začala spolupracovat, školní docházka dětí se zlepšila. Otec se o děti zajímal, ale na návštěvy k němu chodila jen Monika. Otec žil v družském vztahu, očekával narození dítěte. Bydlel s přítelkyní v malém bytě, kde děti nemohly o víkendech přespávat. Otec uváděl, že se dcera chová uzavřeně, je nemluvná, otec ani nevěděl, zda k němu chodí dcera ráda. Otcí byl dán kontakt do krizového centra, aby se objednal k psychologovi a snažil se situaci řešit. Otec tuto možnost přivítal a do centra se objednal.

Dne 11. 11. 2009 bylo provedeno domluvené šetření v místě bydliště matky a dětí. Rodina bydlela v patře rodinném domu dědečka, druhý byt obýval strýc matky dětí. I když matka věděla termín šetření v bydlíšti, byla domácnost nalezena v žalostném stavu. V koupelně velké množství špinavého prádla, nečistá podlaha v celém bytě, šlo však o zašlou špinu. Kuchyňská linka se spotřebiči byla neudržovaná, mikrovlnná trouba byla značně znečištěná, lednici matka odmítla otevřít.

Matka byla poučena o tom, že dětem musí vytvořit podmínky pro jejich rozvoj a dostala termín dvou týdnů ke zlepšení bytových poměrů. Další šetření bylo provedeno dne 26. 11. 2009. Domácnost byla v podstatně lepším stavu. Matka uvedla, že při úklidu spolupracovaly i děti, před vánocemi by matka chtěla nechat ještě vymalovat celý byt. To bylo také v bytě shledáno při šetření dne 20. 12. 2009.

I v novém roce 2010 byla docházka dětí pravidelně kontrolována, bylo spolupracováno s třídními učiteli i dětskou lékařkou. Do dubna bylo vše v pořádku, Monika si zlepšila prospěch, ve škole si našla kamarádky, do školy chodila ráda. Učitelka přesto uváděla, že matka se školou nespolupracuje, Luce chybí některé pomůcky, matku si zve do

školy, ale bez odezvy. Se školou začal komunikovat otec nezletilé, který dostal adrese emailu od sociálního pracovníka. Matka přestala zcela komunikovat se sociálním pracovníkem, nezvedala telefon, nereagovala na pozvánky orgánu.

Dne 26. 5. 2010 byla matka navštívena na adrese zaměstnavatele. Jednalo se o firmu její otce, kde pracovala i se svým bratrem jako technický pracovník. Matka zde uznala svoji vinu a slíbila, že další úřední den sociálního pracovníka navštíví.

Dne 2. 6. 2010 se matka dostavila k jednání na orgán sociálně-právní ochraně dětí. Byla zde informována o tom, že podáme návrh na výchovné opatření k soudu, neboť i nadále je absence dětí vysoká, aniž by byla zjištěna nemoc u dětí u dětské lékařky. Matka skutečně uvedla, že k lékaři děti nechodí. S návrhem na dohled souhlasila.

Dne 3. 6. 2010 bylo provedeno šetření v místě bydliště dětí, bytové poměry byly shledány celkem v pořádku.

Dne 15. 7. 2010 podal sociální pracovník návrh na výchovné opatření k Městskému soudu v Brně. Během letních prázdnin nebyla matka v místě bydliště zastížena. Otec si vzal nezletilou Moniku na polovinu prázdnin k sobě, byli na společné dovolené u prarodičů, kde po 14 dnech zůstala Monika s bratrancem a sestřenicí sama.

Dne 10. 9. 2010 byl písemnou zprávou informován orgán sociálně-právní ochrany dětí, že nezletilá Monika byla hospitalizována ve FN Brno, na dětském oddělení, kdy při nákupu s matkou zkolabovala v obchodě. Dle nezletilé ten den dopoledne nic nejedla. Lékařka uvedla ve zprávě, že nezletilá neměla čisté oblečení, byla zanedbaná. Matka souhlasila s pobytem dcery na oddělení.

Dne 11. 9. 2010 se na orgán dostavila matka nezletilé, uvedla, že souhlasí s pobytem dcery v nemocnici, dcera tam bude po doby, než přibude na hmotnosti. Matka uvedla, že v současné době nemá opět doma uklizeno, ale do návratu dcery byt znovu uklidí.

Dne 12. 9. 2010 bylo telefonicky hovořeno s ošetřující lékařkou nezletilé Moniky, ta by mohla být propuštěna kolem 18. 9. S lékařkou bylo dohodnuto, že Moniku navštívíme na oddělení dne 13. 9. 2010. Tohoto dne bylo hovořeno s nezletilou Monikou sociálním pracovníkem. Monika sdělila, že šla s mamkou nakupovat po 13. hodině, do té doby jedla jen jablko, koupila si koblihu, zatočila se jí hlava, a omdlela. Nyní je v nemocnici, zde se jí líbí. Byl jí nabídnut pobyt v krizovém centru, odkud by chodila normálně do její školy, mohli by jí

navštěvovat rodiče, v zařízení by byla s jejich souhlasem. Monika uvedla, že to není u mamky nyní dobré, byt není uklizený, mamka bývá v práci dlouho. Chtěla by být v centru.

Dne 14. 9. 2010 bylo hovořeno telefonicky s matkou nezletilé, ta s pobytem dcery v zařízení souhlasí. Dceru navštěvuje každý den, nosí jí ovoce, dcera je ráda. Matce došlo ze soudu předvolání ve věci výchovného opatření, jednání je nařizeno dne 11. 10. 2010. Nezletilý Petr nastoupil na Střední školu strojírenskou, na obor výroba šperků.

Dotazem na školu Petra bylo zjištěno, že ve škole byl pouze první dva dny, nyní ve škole není, kontaktovali již matku.

Dne 18. 9. 2010 telefonicky bylo zjištěno, že Moniku propustí dne 19. 9. z nemocnice, matka nezletilou převezme v nemocnici a za asistence sociálního pracovníka dále pojedou do Krizového centra, kde budou na pobyt nachystaní. Návrh na pobyt podá sociální pracovník jako žádost o umístění dítěte vyžadující okamžitou pomoc. Otec místo výživného bude hradit pobyt dcery v zařízení, matka bude hradit výdaje s jízdným.

Dne 19. 9. 2010 čekal sociální pracovník na zastávce městské dopravy a přistoupil do tramvaje, kterou jela Monika s matkou. V Centru byly vyřízeny potřebné formality s přijetím, matka si dohodla pravidla, za kterých bude moci dceru navštěvovat. Sociální pracovníci zařízení byl dán kontakt na otce Moniky.

V zařízení Monika spolupracovala s psychologem, docházela pravidelně do svojí školy. Její docházka byla pravidelná, byla vždy připravená do školy, její prospěch se opět zlepšoval. Dceru matku v místě bydliště nenavštěvovala, chodila s ní do pizzerie, která patří dědečkovi. Otec si dceru bral do svého bydliště a na vycházky, koupil jí mobilní telefon a nové oblečení. Matka jí nekoupila nic.

Dne 6. 10. 2010 byla Monika navštívena o hlavní přestávce po dohodě s třídní učitelkou ve škole. Monika uvedla, že je v zařízení spokojená, s mamkou se moc nevidá, více je u otce. Monika také sdělila, že si není jistá, zda dá matka do pořádku bydlení, má ráda oba rodiče, ale neví, zda je matka schopná se o ni postarat. S bratrem je to jiné, bude mu 17 let a není na matce tak závislý. Monice bylo vysvětleno, že v několika dnech bude jednání u soudu, a že soudce něco vymyslí, aby ona byla spokojená a v pořádku. Sociální pracovnice zařízení téměř denně podávala informace o Monice orgánu.

Dne 11. 10. 2010 proběhlo jednání u soudu. Dostavili se oba rodiče. Soudce byl seznámen s poměry na straně rodičů a dětí. Otec sdělil, že chce malý byt vyměnit a koupit si kvůli dceři Monice větší. Narodila se mu z mimomanželského vztahu dcera. Matka uvedla, že nemá zatím podmínky pro převzetí dcery domů. Uvedla, že Petra škola nebaví, a že přestoupil na soukromou školu, na obor kuchař-číšník. Školu bude platit jeho dědeček. Matka byla poučena soudcem o tom, že je povinno spolupracovat se sociálním pracovníkem, musí mu umožnit návštěvy v rodině. Jednání bylo odročeno na 5. 12. 2010.

Sociální pracovníci matka nijak nekontaktovala, nereagovala na telefonáty ani na pozvánky, aby se matka dostavila k jednání. Otec ve stejném domě koupil do osobního vlastnictví větší byt, tak by měla Monika vlastní pokoj. Dne 29. 11. 2010 bylo provedeno šetření v místě bydliště otce a jeho přítelkyně. Otec bude mít dobré podmínky pro převzetí dcery do péče.

Dne 5. 12. 2010 se matka k jednání soudu nedostavila. Otec si podal k soudu na změnu ve výchově a žádá dceru do své péče, vzhledem k tomu, že matka má právo se k návrhu vyjádřit, soud odročil jednání na 6. 1. 2011. Sociální pracovník požádal i o předvolání nezletilého Pavla, který nedochází do školy, bylo zjištěno, že má neomluvené absence. Soud vyzval otce, aby v případě, že bude mít vytvořeny podmínky pro změnu ve výchově, dal o tom soudu zprávu.

Monika pobyla odpoledne na Štědrý den s matkou v pizzerii, a vrátila se zpět do zařízení. Otec podal žádost o pobyt dcery mimo zařízení od 28. 12. 2010 do 2. 1. 2011 v jeho bydliště, sociální pracovník dal k tomu souhlas. Nezletilá dostala na vánoce od otce zařízení pokoj, od otce přijela spokojená.

Otec dne 4. 1. 2011 podal k soudu návrh na vydání předběžného opatření o svěření dcery do jeho péče. K soudnímu jednání se opět matka ani Pavel nedostavili. Soud při jednání 6. 1. 2011 vydal usnesení o předběžném opatření o svěření Moniky do péče otce. Jednání soud opět odročil na 6. 5. 2011. Pakliže se matka napříště k jednání nedostaví, bude soud jednat v její nepřítomnosti.

Nezletilé Monice byl ukončen pobyt v Centru dne 28. 1. 2011. Téhož dne byla převzata otcem. Od druhého pololetí navštěvuje Monika novou školu, kde si zvykla, u otce je ráda.

Matka se hned po převzetí rozhodnutí soudu dostavila i se synem na orgán péče o děti. Přislíbila, že dá byt do pořádku a během 14 dnů bude sociálního pracovníka kontaktovat. Petr sdělil, že do školy chodí, nyní několik dní nechodil, byl nemocný, obor ho baví. Chtěl by, aby sestra byla zase doma. Také otec matky telefonoval, že dceři pomůže, že dá vše do pořádku.

Matka doposud neumožnila šetření v místě bydliště.

6. Závěr praktické části

Na třech případech, které jsem využila pro kazuistiku ve své bakalářské práci, jsem chtěla na probíhajících opatrovnických soudních řízeních poukázat na důležitost kvalifikovaného a zodpovědného přístupu osob, které rozhodují o budoucnosti dítěte.

V prvním případě jsem poukázala na to, že jestliže soud nesleduje na prvním místě zájem dítěte a nebere na zřetel jeho přání, je to vždy cesta zpět a řízení se zbytečně prodlužuje. A v případě opatrovnických řízení se vždy jedná o to, aby soud rozhodl co nejrychleji. Je právem všech dětí, aby vyrůstaly v klidném a harmonickém prostředí.

I všímavost lékařů k osudu dětí je velice důležitá. To prokázala dětská lékařka ve druhém případě, kdy přispěla k tomu, že se soudní řízení urychlilo a na základě její kvalifikované zprávy a znalostí bylo nezletilé dítě svěřeno do péče rodiče, v jehož výchově se cítila bezpečněji.

Učitelé všech typů škol vidí děti každodenně a mají možnost neodkladně na nedostatky v péči rodičů nebo osob zodpovědných za jejich výchovu reagovat a pomoci je napravit. Ve většině případů se tomu tak děje. Ve třetí kazuistice jsem však zaznamenala i opak, kdy škola kontaktovala orgán sociálně-právní ochrany dětí až v dalším školním roce poté, kdy dítě mělo zameškáno mnoho hodin, a kdy se nedostatky v péči matky přímo týkaly základních potřeb dítěte. Dala bych proto na zvážení, zda by na každé škole neměli být kromě výchovných poradců také institucionalizovaní sociální pedagogové, kteří by přednostně řešili sociální problémy jednotlivých dětí a rodin před problémy prospěchovými.

ZÁVĚR

Sociální práce s rodinami s dětmi je prací velmi náročnou a vyžaduje komplexní znalosti z různých vědních oborů a odbornou i lidskou připravenost pro odbornou intervenci v zájmu rodiny.

V posledních letech přibývá případů, které jsou značně náročné, jedná se problematiku úpravy práv a povinností rodičů pro dobu před a po rozvodu, úpravy styku dětí s rodiči. Přibývá případů, kdy rodiče nejsou schopni spolu komunikovat, často berou dítě jako rukojmí pro vydírání druhého rodiče. Dítě se stává nedobrovolným svědkem krize manželství rodičů. Pro děti je traumatizující již samotný fakt, že se jeho rodiče rozcházejí, tuto skutečnost pocítují jako ztrátu jistoty a bezpečí. Pokud se rodiče na úpravě poměrů u dítěte nedohodnou, stává se dítě středem dohadů rodičů, často jím bývá manipulováno, někdy je rodiči vydíráno, aby se přidalo na stranu jednoho z nich.

Společným znakem je skutečnost, že se dítě nemůže dostatečně bránit a neví, kde může o pomoc požádat. Je proto nezbytná existence institucí, které se zabývají vyhledáváním ohrožených dětí, a které disponují odbornými znalostmi a pravomocemi k tomu, aby děti před ohrožujícími vlivy ochránily.

Mezi nejdůležitější články systému sociálně-právní ochrany dětí v rámci jeho orgánů jsou oddělení sociálně-právní ochrany obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Jeho pracovníci vědí, že dítě nelze zcela ochránit před negativními vlivy souvisejícími s dlouhodobým a konfliktním rozvodem a vším co s ním souvisí, ale snaží se o to, aby rodiče byli schopni nést zodpovědnost za svoje rozhodnutí, aby zůstali kompetentními rodiči, a tím aby byl dopad rozvodu na nezletilé dítě co možná nejmenší.

Přestože odborníci mají nepochybně rozsáhlé obecné znalosti o dětech a dobře znají reakce dětí na rozchod rodičů, domnívám se, že rodiče znají svoje děti nejlépe. Domnívám se proto, že je důležité vést rodiče k tomu, aby osud svého dítěte měli v rukou oni sami.

Rodiče by si měli uvědomit, že svalováním viny na druhého ničeho nedocílí, neměli by si lhát, měli by spolu komunikovat a chovat se rozumně, měli by se ovládat v každé situaci a jejich cílem by mělo být rozumné jednání. Rodiče by měli být velkorysí při kontaktu s dětmi a podporovat pozitivní vztah ke druhému rodiči.

Pokud již dojde k soudnímu řízení a soud vydá rozhodnutí, je důležité, aby bylo účinné. To je pouze tehdy, je-li jeho dodržování vymáháno. Není-li porušení rozsudku potrestáno, obvykle to pachatele přesvědčí, že může soudní autoritou opovrhovat. Ve většině případů je lepší, když oba rodiče předem vědí, jak bude soud při nedodržení rozhodnutí postupovat. To někdy stačí k tomu, aby všichni účastníci sporu změnili svoje chování. Výsledkem může být opětovné navázání pozitivních vztahů a zklidnění situace.

Dítě potřebuje pro svůj vývoj vždy oba rodiče a jakákoliv ztráta v tomto směru je pro ně poškozující. Je smutné, že si to rodiče uvědomují velmi často pozdě, když už není pomoci, a jejich dítě musí navštěvovat psychologa nebo psychiatra z důvodu poruch vývoje osobnosti.

Při značné složitosti a rozmanitosti života je značně těžké poskytnout rodičům, kteří se rozvádějí, takové rady, které by byly pro konkrétní rodinu platnými. Nicméně se domnívám, že se většina rodičů dopouští opakovaně stejných chyb, které postihují hlavně dítě.

Resumé

Bakalářská práce „Postavení dítěte mezi rodiči v soudním sporu“ je členěna do pěti základních kapitol pojednávajících o manželství, rozvodu a jeho dopadech na dítě.

V první kapitole se zabývám pojmem manželstvím a vztahy mezi rodiči vedoucími až k řízení u opatrovnického soudu. Dlouhodobý a konfliktní rozvod a vše co s ním souvisí ohrožuje psychické zdraví dítěte. Dítě nelze zcela ochránit před rozvodem jeho rodičů a před důsledky, které to pro něj přináší.

Druhá kapitola objasňuje postavení sociálního pracovníka ve všech jeho pozicích, jako kolizního opatrovníka dítěte, jako rovnocenného a direktivního partnera. Velice důležitá je odbornost sociálního pracovníka včetně nutnosti dodržování etického kodexu.

Sociální pracovník spolupracuje i s dalšími institucemi. Tyto jsou přiblíženy ve třetí kapitole. Státní orgány, zaměstnavatelé, další právnické osoby, zejména školy, školská, zdravotnická a jiná obdobná zařízení jsou povinni sdělit bezplatně údaje potřebné k poskytnutí sociálně-právní ochrany.

Ve čtvrté kapitole se zabývám eliminací následků soudních sporů na děti s využitím zařízení, která byla založena k tomu, aby pomáhaly zmírňovat dopady sporů rodičů na děti. Přibližuji také dvě nové služby, které mohou přispět k tomu, aby rodiče získali vlastními silami dohodu, která jim bude vyhovovat

Poslední pátou a nejrozsáhlejší kapitolou je praktická část bakalářské práce. Obsahuje případové kazuistiky, na kterých se snažím dokázat důležitost spolupráce účastníků řízení a všech zainteresovaných subjektů v opatrovnických sporech.

V závěru uvádím, že je důležité vést rodiče ke zjištění, že to jsou oni sami, kdo nese odpovědnost za osud jejich dítěte, že to nejsou žádné instituce, soudy, sociální pracovníci, ale jen na jejich rozhodnutí závisí, jaký život svému dítěti připraví. Ať již před rozvodem nebo po rozvodu.

Anotace

Má bakalářská práce je o nezl. dětech a vztazích mezi rodiči, které jsou řešeny opatrovnickým soudem. Dopady soudních sporů na dítě jsou značné. Práce sociálního pracovníka je zaměřena na eliminaci následků soudních sporů. Sociální pracovník pomáhá rodině s další intervencí, která je v zájmu dítěte.

Praktická část mé práce obsahuje 3 kazuistiky, které objasňují důležitost práce sociálního pracovníka, spolupráci s rodiči, a dalšími subjekty jako jsou soudy, sociální instituce a další osoby které ovlivňují rodinu.

Klíčová slova

Dítě, rodiče, sociální pracovník, soud, rozvod, výchova, péče, orgán sociálně-právní ochrany dětí, vztahy.

Annotation

My final work is about children and relationships between parents, which are solved by the guardian court. The incidence of legal process to children are considerable. Work of social worker is target to elimination of consequences of legal processes. The social worker helps family with other intervention, which is interested in children.

Practical part of my work contains 3 case reports, which illustrate importance of social worker 's work, cooperation with parents and other subjects such as courts, social institutions and other people whose interacted the family.

Key Words

Child, parents, sociál wolker, court, divorce, upbringing, benefits, state social-law protection, relations

Seznam použité literatury

1. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
3. Holá, L. Mediace způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha: Grada, 2003
4. Křivohlavý, J. Konflikty mezi lidmi. Praha: Portál, 2002
5. Matějček, Z., Dytrych, Z. Děti, rodina a stres, 1. vyd. Praha: Galén, 1994
6. Matějček, Z., Dytrych, Z. Krizové situace očima dítěte. Praha: Grada, 2002
7. Novák, T., Průchová, B. Předrozvodové a rozvodové poradenství. Praha: Grada 2007
8. Washak, R. Rozvodové jedy. Praha: Triton, 2003
9. Washak, R. Revoluce v porozvodové péči o děti. Praha: Potrál, 1996